

## NEMECKÉ VÝBOJE PROTI UHORSKU V 11. STOROČÍ

MIROSLAV LYSÝ

LYSÝ, M.: German Raids against Old Hungary in 11th Century. *Vojenská história*. 9, 2, 2005, pp 22 – 44, Bratislava.

The author analyses German-Hungarian relations in 11th century. He points out that mainly first three decennia distinguish by remarkable peace on borders. More serious violation occurred only in 1030. He states that several authors dealt with causes of this German invasion. He mentions their argumentation and in details describes the mentioned events up to 1109. He points out that a key to the conquest of Old Hungary was the Transdanubian area. He leads to a logic conclusion concerning demonstration of German invasions in the next development: Old Hungary and Poland developed independently on the Empire in contrast to Bohemia under the reign of Premysl that integrated to the Empire.

Military History. Old Hungary. 11th Century. German Raids against Old Hungary.

Na začiatku 11. storočia možno o nemecko-uhorských vzťahoch hovoriť ako o priateľských. Prispeli k tomu najmä dve okolnosti: v roku 997 sa ujal nemeckého trónu Oto III. (983 – 1002), ktorý bol naklonený emancipačným snahám východoeurópskych štátov. Ešte významnejšou skutočnosťou však bola svadba Gejzovho syna Štefana s Gizelou, sestrou budúceho nemeckého panovníka. Otov nástupca Henrich II. (1002 – 1024), brat uhorskej kráľovnej, bol na východe svojej ríše najviac zamestnaný Poľskom, na čele ktorého stál Boleslav Chrabrý (992 – 1025), s ktorým viedol až do roku 1018 mnoho vojenských konfliktov. Zakladateľ sálskej dynastie Konrád II. (1024 – 1039) spočiatku postupoval v protipoľskom trende svojho predchodcu, ale systémové trhliny poľského štátu spôsobili, že sa tento smer výboja stal bezpredmetným.

Vďaka týmto okolnostiam sa prvé tri decéniá 11. storočia vyznačovali pozoruhodným pokojom na hraniciach a k vážnemu narušeniu prišlo až v roku 1030. Príčinami tohto nemeckého vpádu sa zaoberalo už viacero autorov a je dobré si ich argumentáciu pripomenúť. Do roku 1027, keď sa nový nemecký kráľ vydal na italskú výpravu, sa Konrád zdržiaval v ríši; zaoberal sa situáciou v Lotrinsku a Sasku. Zo Saska prišiel do Regensburgu, kde sa venoval problematike juhovýchodnej hranice.<sup>1</sup> Z Regensburgu odcestoval do Švábska a v Bambergu obdaroval grófa Arnolda z Wels-Lambachu, jeho manželku Regiulindu a ich synov majetkami medzi Dunajom a Moravou.<sup>2</sup> Rovnako dostal majetky na hraniciach Korutánska a Uhorska korutánsky gróf Viliam II.<sup>3</sup> Obe donácie sa uskutočnili v jeden deň: 11. mája 1025.

V roku 1027 sa vybral Konrád II. na výpravu do Itálie, ktorej hlavným cieľom bola cisárska korunovácia. Medzi inými problémami, ktoré tam musel riešiť, bol aj konflikt medzi patriarchami Poppom z Aquilee a Orsom z Grada. V tomto dlhotrvajúcom spore išlo o to, že Benátky, nezávislé na ríši, by sa dostali pod právomoc patriarchátu na území ríše. Po vnútorných rozporoch v Benátkach, počas ktorých došlo k úteku dóžu Ota Orseola, švagra uhorského kráľa Štefana, sa patriarcha Poppo z Aquilee zmocnil násilím Grada, a tento akt

<sup>1</sup>WOLFRAM, H.: Konrad II.: 990 – 1039. Kaiser dreier Reiche. München 2000, s. 78.

<sup>2</sup>Monumenta Germaniae historica Diplomatum regum et imperatorum Germaniae, Tomus IV.: Conradi II. diplomata, ed. H. Bresslau, Hannoverae et Lipsiae 1909, s. 36.

<sup>3</sup>Tamže, s. 35.

sa snažil legalizovať.<sup>4</sup> Keď sa objavil Konrád v Itálii, na synode, ktorá sa touto otázkou zaoberala, a na ktorej mal čerstvo korunovaný cisár hlavné slovo, sa nakoniec rozhodlo v neprospech cirkevnej nezávislosti Benátok.<sup>5</sup>

Napriek tomu, že v roku 1027 už Oto Orseolo nebol dóžom a jeho syn Peter sa ešte nestal následníkom uhorského trónu, sa zdá, že udalosti okolo tohto sporu mali v Uhorsku negatívny ohlas. Neznamenali úplný prelom v nemecko-uhorských vzťahoch, zrejme ich však poznačila nedôvera Uhrov voči novému cisárovi. Musíme totiž počítať aj s hypotézou, že sa Otova manželka, Štefanova sestra, ku ktorej mal iste dobrý vzťah, počas svojho vyhnanstva zdržiavala v Uhorsku.<sup>6</sup>

Na ďalší problematický bod v nemecko-uhorských vzťahoch sa nečakalo dlho. Konrád II. sa totiž z Itálie ponáhal rovno do Bavorska, kde 24. júna 1027 nechal zvoliť svojho syna za bavorského vojvodu. Pokiaľ môžeme veriť neskorému dielu *Annales Boiorum*, voľby sa zúčastnili aj vyslanci uhorského kráľa Štefana a kráľovnej Gizely, ktorí presadzovali svojho syna Imricha.<sup>7</sup> Miesto toho nechal zvoliť cisár svojho desaťročného syna.<sup>8</sup> Jeho čin bol očividnou snahou o zaistenie si nástupníctva pre svojho syna (a tým aj novej dynastie), ktorého čoskoro nechal zvoliť aj za nemeckého kráľa. To bolo určite dôležitejšie, ako snaha nepohnevať si Uhorsko. Navyše, ak Imrichovi rodičia rátali s eventualitou, že ich syn by sa reálne mohol uchádzať o Bavorské vojvodstvo, museli byť naivní. Od vlády Imrichovho strýka, teda cisára Henricha II., sa totiž výrazne obmedzila inštitúcia voľby, ktorá podľa *Lex Baiuvariorum* bola spolu s úlohou kráľa dôležitá pre ustanovenie nového vojvodu. Bavorsko sa fakticky stávalo korunnou krajinou a voľba stratila na význame, až kým ju Henrich III. úplne neobišiel.<sup>9</sup>

Nový prejav nepriateľstva sa ukázal pri posolstve do Byzancie na čele so štrasburským biskupom Wernerom. Malo za cieľ potvrdiť status quo dosiahnutý saskou dynastiou a tiež vychádzalo zo zvyku spájania rodín medzi oboma cisárstvami.<sup>10</sup> Poslovia sa vydali na jeseň 1027 po dunajskej ceste, ktorú Štefan pred časom otvoril pre pútnikov smerujúcich do Jeruzalema. Štefan však Konrádovym poslom prechod cez svoje územie zakázal. Nespôsobil to, samozrejme, neúspech posolstva samotného; vyslanci boli tým len nútení zmeniť smer cesty cez Veronu, Benátky a po mori do Konštantínopolu.<sup>11</sup> Aby sme mohli objasniť dôvody Štefanovho rozhodnutia, musíme, samozrejme, brať do úvahy nielen výsledok Konrádovej protibenátskej politiky v Itálii, výsledok voľby bavorského kniežata, ale zrejme aj predchádzajúce byzantsko-uhorské vzťahy. Ako sme už spomenuli, Štefan pomohol počas výpravy proti Bulharsku byzantskému cisárovi Bazileovi II. Aj vďaka tomu sa z Byzancie stal

<sup>4</sup>BOSHOF, E.: Die Salier. Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz 1987, s. 51.

<sup>5</sup>Jeho rozhodnutie bolo zrejme namierené hlavne proti korutánskemu vojvodovi Adalberovi; preto si potreboval čo najbližšie zaviazať Aquileu, por. tamže, s. 51-52.

<sup>6</sup>Por. napr. BRUNER, K.: Österreichische Geschichte II. 907 – 1156: Herzogtümer und Marken. Vom Ungarnsturm bis ins 12. Jahrhundert. Hrsg. von H. Wolfram. Wien 1994, s. 181.

<sup>7</sup>Aventinus, scriptor historiarum Baioaricarum, praeceptor Ludovici et Ernesti principum Bavariae: Annales Boiorum, Catalogus fontium historiae hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendentium ab anno Christi 800 usque ad annum 1301 I, ed. A. F. Gombos, Budapestini 1937, s. 358. Podľa Aventina bolo výsledkom nezvolenia Imricha za knieža vypovedanie vojny zo strany Uhorska. Aventinus zrejme omylom považoval túto udalosť za príčinu vojenského konfliktu v roku 1030.

<sup>8</sup>WOLFRAM, H.: Konrad II., ref 1, s. 133.

<sup>9</sup>STÖRMER, W.: Bayern und bayerische Herzog im 11. Jahrhundert. Fragen der Herzogsgewalt und der königlichen Interessenpolitik. In: Die Salier und das Reich I, hrsg. von S. Weinfurter, Sigmaringen 1991, s. 504-506, 513-515.

<sup>10</sup>Por. WOLFRAM, H.: Die Gesandtschaft Konrads II. nach Konstantinopel (1027/29). Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 100, 1992, s. 162.

<sup>11</sup>K priebehu posolstva pozri Gesta Chuonradi II. imperatoris 22, Wiponic opera, ed. H. Bresslau, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis separatim editi, Hannoverae et Lipsiae 1915, s. 41-42.

sused Uhorska – a treba podotknúť, že mocný sused, lebo na čele s Bazileom II. dosiaholo východné cisárstvo jeden zo svojich najväčších mocenských rozmachov. Ako pripomína H. Wolfram, výsledok tohto susedstva sa prejavil v roku 1024 v podobe mimoriadne úspešnej námornej výpravy Byzancie proti Chorvátsku.<sup>12</sup>

Proti tomu nový nemecký cisár Konrád II. neváhal ohroziť bývalého stredoeurópskeho spojencu a Uhorsko sa tým dostalo do nie veľmi závideniahodnej polohy medzi dvoma silnými veľmocami. A tak sa zdá, že každé zblíženie medzi západnou a východnou ríšou mohlo ohroziť postavenie Uhorska.<sup>13</sup>

Na základe daných faktov, ktoré nám ponúka Wipo, životopisec Konráda II., však ťažko možno hodnotiť, čo presne Štefan sledoval. Musel vedieť, že posolstvo sa do Byzancie skôr alebo neskôr dostaví, preto jeho krok možno považovať za demonštráciu alebo nepriateľské gesto. V reči symbolov to však iste veľa znamenalo.

Celý sled udalostí, ako sme ho vyššie opisali, viedol takmer nezadržateľne k vojenskému vyvrcholeniu. Ak si teda priblížime rok 1030, logicky sa nám vynárajú napäté nemecko-uhorské vzťahy počas prvých rokov panovania Konráda II., ktorý prerušil dlhotrvajúce obdobie pokoja a, ak aj nie priateľstva, tak aspoň mieru na oboch stranách. Avšak ešte predtým, ako si opíšeme priebeh nemecko-uhorskej vojny z roku 1030, sledujme chvíľu situáciu na sever od Uhorska, čím postavíme aj Konrádov vpád do Uhorska do trochu iného svetla.

Keď v roku 1024 nastupoval Konrád II. na trón, na východnej hranici ho čakalo nemilé prekvapenie: Boleslav Chrabrý prijal kráľovský titul, na čo Konrád nebol vtedy schopný reagovať. Čoskoro však Boleslav zomrel a na jeho miesto nastúpil jeho syn Mieško II., ktorý sa takisto nechal korunovať.<sup>14</sup> Konráda vtedy čakala italská výprava, no keď sa v roku 1027 z nej vrátil už ako cisár, prehľbil priateľstvo s dánsko-anglickým kráľom Knutom, ktorý hral rozhodujúcu úlohu v koalícii medzi Dánmi, Billungovcami, Obodritmi, Brémsko-hamburským arcibiskupstvom a ríšou,<sup>15</sup> čím nemecký panovník Piastovca úspešne izoloval od prípadných spojencov. Na jar 1028 podnikol Mieško výpravu do východného Saska.<sup>16</sup> Túto výpravu niektorí historici spochybňujú, zdá sa, neoprávnene. Mohlo ísť o Mieškovu odpoveď na Konrádovu spojeneckú politiku pri poľských hraniciach. Konrádova odplata mala prísť v lete nasledujúceho roku. Jeho vojsko sa však len s námahou dostalo k Budyšínu, ktorý obľahlo, muselo sa však bez úspechu vrátiť s vyhlídkou, že sa vráti ďalší rok.<sup>17</sup> Českému a uhorskému panovníkovi v tomto období iste neušlo oslabenie Poľska a je veľmi pravdepodobné, že počas tejto výpravy využili obaja viazanie poľských síl a získali späť územia, ktoré si pred necelými tromi desaťročiami podriadil Boleslav Chrabrý.<sup>18</sup>

Nasledujúceho roku Konrád opäť zhromaždil veľké vojsko, aby sa s ním pohol na východ. Tentoraz však nešiel opraviť výsledok výpravy z predchádzajúceho roku, ktorá sa zastavila pri Budyšíne, ale celkom nečakane zaútočil proti Uhorsku. O príčinách výpravy nás informuje Konrádov životopisec Wipo, podľa ktorého sa „v tom čase udiali vinou Bavorov mnohé nesváry

<sup>12</sup>WOLFRAM, ref 10, s. 164.

<sup>13</sup>Tamže, s. 165.

<sup>14</sup>Por. LABUDA, G.: Mieszko II król Polski (1025 – 1034). Czasy przełomu w dziejach państwa polskiego. Kraków 1992, s. 66-67.

<sup>15</sup>Por. WOLFRAM, H.: Konrad II., ref 1, s. 233.

<sup>16</sup>Annales Hildesheimenses ad a. 1028, contulit G. Waitz, Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis recusi. Hannoverae 1878, s. 35.

<sup>17</sup>WOLFRAM, H.: Konrad II., ref 1, s. 236.

<sup>18</sup>STEINHÜBEL, J.: Uhorské kráľovstvo a Nitrianske kniežatstvo za vlády Štefana I. In: Historický časopis, roč. 48, 2000, č. 1, s. 19; STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo. Počiatky stredovekého Slovenska. Bratislava 2004, s. 238-239. O Morave hovorí LABUDA, G.: Mieszko II, ref 14, s. 72 a WOLFRAM, H.: Konrad II., ref 1, s. 236. Niektorí českí historici (nesprávne) predpokladajú dobytie Moravy už za Boleslava Chrabrého: KRZEMIENSKA, B.: Wann erfolgte der Anschluß Mährens an den böhmischen Staat? In: Historica 19, 1980, s. 195-243, z nej vychádza najnovšie aj ŽEMLIČKA, J.: Čechy v době knížecí (1034 – 1198). Praha 1997, s. 31 a 51.

medzi národom Uhrov a Bavormi, tak vykonal uhorský kráľ Štefan mnohé útoky a koristné nájazdy do krajiny Norikov, to jest Bavorov“.<sup>19</sup> Wipo, ako uvidíme nižšie, nás informuje o udalostiach spojených s touto výpravou tendenčne, preto myšlienka, že to všetko mohol zvaliť na Bavorov, aby očistil svojho cisára, je síce lákavá, no nemôžeme sa ňou dať zväbiť. Je omnoho pravdepodobnejšie, že Konrád len využil danú situáciu, aby zasiahol proti nepohodlnému susedovi.

H. Wolfram predpokladá, že záujem na vojne s Uhorskom mala predovšetkým skupina Bavorov okolo babenberského markgrófa Adalberta, Arnolda z Wels-Lambachu a korutánskeho grófa a markgrófa Viliama II.<sup>20</sup> Ide o ľudí, ktorých Konrád obdaroval pozemkami na východe, a ktorí by ťažili z postupu proti Uhorsku. Zrejme kvôli nim Štefan podnikol niekoľko akcií do Bavorska. Ak navyše Konrád, zamestnaný bojom proti Mieškovi, videl, že sa na jeho neúspešnej výprave „priživuje“ Štefan, s ktorým nemala ríša práve najlepší vzťah, a ktorý navyše podnikal nájazdy na ríšske územie, určite nebolo treba dlho presviedčať cisára o potrebe zásahu proti Uhorsku.

Otvorenou otázkou je, prečo Konrád nezasiahol proti Čechám, ktoré urobili to isté? Odpoveď tkvie zrejme v tom, že Čechy neboli v Konrádových očiach natoľko posilnené, ako Uhorsko, s ktorým mala ríša napäté vzťahy. Je možné aj to, že český zábor Moravy mohol byť realizovaný v zhode s Konrádom, na rozdiel od uhorského záboru Nitrianska. A hlavne – na Konrádovej výprave participoval aj následník na český kniežací stolec Břetislav.

Táto nemecko-česká výprava však nedopadla úspešne. So Štefanovým vojskom sa zrejme vôbec priamo nestretol, zato v krajine bezpečne chránenej hustými lesmi a močiarimi sa mu podarilo dostať len k rieke Ráb,<sup>21</sup> a aby zachránil vojsko pred hladom, vrátil sa domov. Na spätočnej ceste bolo jeho vojsko prenasledované uhorským, ktoré obsadilo Viedeň.<sup>22</sup> Wipo túto skutočnosť zatajil, podľa neho Konrád iba chystal proti Uhorsku ďalšiu výpravu v nasledujúcom roku,<sup>23</sup> čo nemôžeme s konečnou platnosťou vylúčiť.

Cieľom tejto výpravy nebolo pomstiť Poľsko, ktoré stratilo v prospech Uhorska Nitriansko, ani reštitúcia starých pomerov: odporuje to konkrétnej situácii, keď bol Konrád trvale v nepriateľstve s Poľskom a navyše do Uhorska postupoval južne od Dunaja. Obsadením Nitrianska získalo Uhorsko nielen strategicky dôležité územie, ale aj novú prirodzenú hranicu, ktorá viedla pozdĺž Karpát, a ktorá chránila Uhorsko zo severu. Ziskom nového územia teda Uhorsko (a obsadením Moravy aj Čechy) získalo pevnejšie postavenie v stredoeurópskom priestore. Možno povedať, že v tomto roku dosiahlo Štefanovo Uhorsko jeden zo svojich vrcholov, a to bol práve dôvod Konrádovho zásahu, pre ktorého bolo silnejšie postavenie Uhorska v kontexte predchádzajúcich diplomatických roztržiek jednoducho neprijateľné. Konrád II. chcel zabrániť tomu, aby pri jeho zaujatosti na severe východnej hranice nenastalo neželané posilnenie na juhu. Preto nezasiahol proti Oldřichovým Čechám, resp. proti Břetislavovej Morave, ktorá na tejto výprave participovala.<sup>24</sup>

Ďalšiu výpravu Konrád do Uhorska však neuskutočnil, a to pravdepodobne z dvoch dôvodov. Tým prvým bol, že si naozaj nemohol dovoliť viesť vojnu na východe na dvoch frontoch,

<sup>19</sup>Gesta Chuonradi II. Imperatoris 26, ed. H. Bresslau, s. 44: „Eodem tempore multae dissensiones inter gentem Pannonicam et Baioarios, culpa tamen Baioariorum, factae sunt, ita ut Stephanus rex Ungarorum multas incursiones et praedas in regno Noricorum, id est Baioariorum, faceret.“

<sup>20</sup>WOLFRAM, H.: Konrad II., ref 1, s. 250.

<sup>21</sup>Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1030. In: Fontes saeculorum noni et undecimi historiam ecclesiae hamburgensis necnon imperii illustrantes. Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters, Band XI, Reutlingen 1961, s. 664.

<sup>22</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1030, recognovit E. L. B. ab Oefele, Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis recusi, Hannoverae 1878, s. 18.

<sup>23</sup>Gesta Chuonradi II. imperatoris 26, ed. H. Bresslau, s. 44. Wipo vôbec o výprave nehovorí ako o neúspechu.

<sup>24</sup>K podielu moravského kniežaťa Břetislava na Konrádovej výprave proti Uhorsku por. LYSÝ, M.: Politika českého kniežaťa Břetislava I. (1035 – 1055) voči Uhorsku. In: Historický časopis, roč. 52, 2004, č. 3, s. 455-458.



a druhý dôvod bol ten, že došlo k podpísaniu mierovej zmluvy s Uhorskom. Z prameňov vyplýva, že išlo o ďalší nezávislý krok bavorskej politiky, tentoraz opačného charakteru, ako pred rokom 1030. Bola to bezpochyby reakcia na neúspešnú Konrádovu výpravu a obsadenie Viedne, čo muselo dať za pravdu „starým“ priaznivcom mierového vzťahu s Uhorskom. Wipo zdôrazňuje, že podpísanie mieru bolo dielom Konrádovho syna Henricha a udialo sa „*patre nescientem*“, teda bez Konrádovho vedomia.<sup>25</sup> Navyše s jednotným rozhodnutím „*principium regni*“, čo naznačuje, že tu došlo k mierovým ústupkom práve pod tlakom bavorskej šľachty. Dohodnutie mieru sa udialo podľa *Altaišských análov*, ktoré k tejto udalosti udávajú chybný rok, v Uhorsku.<sup>26</sup> No mohlo ísť aj o územie, ktoré Uhorsko získalo a mier sa mohol dohodnúť aj vo Viedni. Mierové rokovania viedol v mene nedospelého bavorského vojvodu Henricha VI. jeho poručník frizinský biskup Egilbert.<sup>27</sup> Najdôležitejším výsledkom mierovej zmluvy bolo prenechanie časti územia Štefanovi.<sup>28</sup>

Po smrti Konráda II. v roku 1039 sa na nemecký trón dostal jeho syn Henrich III. (1039–1056). Ten už mal s východnou politikou svoje skúsenosti ako bavorský vojvoda, keď viedol mierové rokovania so Štefanovým Uhorskom a vojensky sa angažoval aj v Čechách. Na rozdiel od svojho otca bol na vládu od malička vychovávaný. Keď sa stal kráľom, venoval východnej politike určite viac energie ako jeho otec. Jeho cieľom bolo postupné vybudovanie vzťahov na základe lénnych väzieb. Túto víziu sa mu však podarilo uskutočniť len na krátky čas.

K zásahu proti Uhorsku využil Henrich III. problém nástupníctva, ktorý vznikol síce už v roku 1031 po smrti Imricha, no jeho dôsledky sa plne prejavili až po Štefanovej smrti.

Previazanie osudov benátskej rodiny Orseolovcov s uhorskou arpádovskou dynastiou nastalo po sobášii Štefanovej sestry s Petrovym otcom Otom Orseolom. Vzťah Štefana k jeho sestre nepoznáme. Isté však je, že po smrti jediného Štefanovho syna Imricha, ktorý zomrel na následky zranenia na poľovačke v roku 1031, sa rozhodol, že si za svojho nástupcu zvolí práve jej syna, v tom čase asi dvadsaťročného Petra. Pre toho to musela byť pomerne lákavá ponuka už aj vzhľadom na skutočnosť, že v rodných Benátkach by porovnateľnú politickú kariéru neurobil (Orseolovci v tomto období už prakticky nemali možnosť dostať sa k dôžaciemu úradu).

Kráľ Štefan si Petra vybral<sup>29</sup> napriek tomu, že o potenciálnych nástupcov z arpádovského rodu nebola núdza: do úvahy prichádzal jeho bratranec Vazul, ktorého však Štefan väznil v Nitre, ďalej to boli Vazulovi traja synovia Levente, Ondrej a Belo, a nakoniec aj ich bratranec Domoslav. Štefan sa podľa všetkého obával ich príklonu k pohanstvu,<sup>30</sup> no v hre mohli byť aj osobné antipatie súvisiace s tým, že sa Vazulova rodina stala pred časom predĺženou rukou Boleslava Chrabrého a Mieška II.

Obídením nárokov Vazula a jeho synov Štefan zabezpečil uhorskú kráľovskú korunu pre Benátčana Petra. Ten sa mal pred Štefanovou smrťou zaprisahať, že bude chrániť a uctievať kráľovnú Gizelu.<sup>31</sup> Peter tak mal povinnosť stať sa ochrancom kráľovnej vdovy. Túto prísahu autor análov zdôraznil, nepochybne, najmä vzhľadom na neskoršie udalosti.

<sup>25</sup>Táto Wipova formulácia by sa však pokojne mohla vyložiť tak, že išlo o snahu zatajiť Konrádov podiel na mierovej dohode, ktorej základom bola strata časti ríšskeho územia.

<sup>26</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1033, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 19.

<sup>27</sup>Gesta Chuonradis II. imperatoris 26, ed. H. Bresslau, s. 44-45.

<sup>28</sup>Vyššie to zo správy týkajúcej sa neskorších udalostí v roku 1043; por. Ann. Altah. maior. ad a. 1043, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 33.

<sup>29</sup>Nešlo zrejme výlučne o jeho rozhodnutie; mohol sa rozhodnúť aj po porade so svojimi biskupmi a poprednými mužmi dvora: Legenda maior Sancti Stephani regis 16, Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadinae gestarum II, ed. E. Szentpétery, Budapestini 1938, s. 392.

<sup>30</sup>STEINHÜBEL, J.: Nástupcovia Štefana I. v bojoch o uhorský trón. In: Histprický časopis, roč. 48, 2000, č. 4, s. 594; STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, ref 18, s. 252.

<sup>31</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1041, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 24.

### Vojenská história

Roku 1038 kráľ Štefan zomrel a Peter sa mohol ujať vlády nad krajinou. Zahraničnú politiku viedol Peter počas svojej prvej vlády v Uhorsku pomerne ofenzívne: uskutočnil výpravu do rakúskych častí Bavorska a vyplenil ich.<sup>32</sup> Išlo o pomoc českému kniežat'u Břetislavovi, ktorý čelil nepriateľstvu Nemecka.<sup>33</sup> Zrejme v súvislosti s protinemeckou politikou kráľ Peter porušil prísahu danú Štefanovi a zbavil kráľovnú vdovu Gizelu jej majetku a uväznil ju.<sup>34</sup>

Po týchto udalostiach došlo k povstaniu Uhrov proti svojmu kráľovi. Na vysvetlenie príčin ich nespokojnosti vyvolávajú domáce pramene dojem, že išlo o hrôzovládu, keď si nikto nemohol byť istý nevinnosťou svojich manželiek, dcér a sestier, ktoré vraj zneuctovali kráľovi ľudia.<sup>35</sup> Uhorský kráľ údajne nemohol zabrániť zabitiu svojho veľmoža Budu, a preto sa vraj rozhodol ujsť z krajiny.<sup>36</sup> Podľa domácich prameňov Aba, ako nový záujemca o uhorský trón, zhromaždil vojsko proti Petrovi a vyhnal ho.<sup>37</sup> Až potom Uhri zabili Budu a Šebešovi, ktorý vykladal Vazulovi oči, rozlámali ruky a nohy.<sup>38</sup> Tieto nejasnosti nie sú pre nás dôležité, prednosť by sme mali dať nemeckému prameňu, ktorý má väčšiu autentickú hodnotu.

Henrich III. hneď na začiatku svojej vlády navštívil, ako bolo zvykom, všetky krajiny svojej ríše. Kráľovská moc v ríši, ktorej vládol, bola v tej dobe mimoriadne silná a Henrich si mohol dovoliť zmeniť spôsob obsadzovania vojvodstiev; napríklad Korutánsko, kde až do svojej smrti, 20. júla 1039, bol vojvodom už spomínaný Konrád mladší, nenechal obsadiť novým vojvodom; keď v roku 1042 udelil Bavorsko Henrichovi (VII.), nehovorí sa vôbec o voľbe. Henrich III. sa snažil za vojvodov menovať ľudí, ktorí odtiaľ nepochádzali; ide teda o snahu premeniť vojvodcovské posty na úradnícke miesta.<sup>39</sup> Mohol si to dovoliť len vďaka vysokej autorite kráľovskej moci, ktorá zabránila, aby napätie, ktoré v jednotlivých častiach ríše pretrvávalo, prerástlo do otvoreného konfliktu.<sup>40</sup>

V Poľsku nastala po smrti Mieška II. anarchia, ktorú prerušil až príchod Kazimíra I. (1039–1058) na trón. Podarilo sa mu dať krajinu do poriadku, bol však odkázaný na dobré vzťahy s ríšou.<sup>41</sup> Jeho dielo mu prinieslo prezývku Obnoviteľ. No krajina, ktorú obnovil, už nebola tá, aká bola za Boleslava Chrabrého.

Henrichovi robili starosti skôr Čechy; v roku 1039 sa rozhodol Břetislav využiť oslabenia Poľska a pomocou vojenskej výpravy dal z Hniezdna odvieť pozostatky svätého Vojtecha. Zároveň sa pražský biskup Severus snažil získať povýšenie svojej cirkvi na metropolu, pápež sa však na tento plán nenechal zviazať.<sup>42</sup> Českému kniežat'u sa však podarilo do týchto záležitostí zapojiť nemeckého kráľa a vývoj smeroval k vojenskej akcii. Keď sa však v auguste 1040 Henrich snažil podmaniť Čechy, stihla ho ťažká porážka.<sup>43</sup> Spomínali sme už, že Břetislavovi pritom pomáhali oddieli z Uhorska. Keďže v tom čase boli v Čechách Vazulovi synovia, išlo

<sup>32</sup>Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1039, *Ausgewählte Quellen XI.*, s. 672. Herimannovo datovanie je chybné, správny rok je 1040; nesprávne datovanie je aj u Hildesheimských análov, a to k roku 1041, por. *Annales Hildesheimenses ad a. 1041*, con. G. Waitz, s. 45. Správu zaznamenáva aj Kosmas, ktorý hovorí o troch légiách: *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum II 11*, ed. B. Bretholz, *Monumenta Germaniae historica, Scriptores rerum Germanicarum nova series II*. Berolini 1923, s. 99.

<sup>33</sup>STEINHÜBEL, J.: *Nástupcovia Štefana I. v bohoch o uhorský trón*, ref 30, s. 596; STEINHÜBEL, J.: *Nitrianske kniežatstvo*, ref 18, s. 254.

<sup>34</sup>Por. *Ann. Altah. maior. ad a. 1041*, red. E. L. B. ab Oefele, s. 24.

<sup>35</sup>*Chron. Hung. comp. saec. XIV. 71, SRH I*, s. 323: „...nullusque eo tempore tutus esse poterat de pudicitia uxoris suae vel filiae seu sororis virginitate insultus satellitum regis, qui eas impune violabant“.

<sup>36</sup>*Ann. Altah. maior. ad a. 1041*, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 25.

<sup>37</sup>*Chron. Hung. comp. saec. XIV. 72, SRH I*, s. 325.

<sup>38</sup>Tamže.

<sup>39</sup>BOSHOF, E.: *Die Salier*, ref 4, s. 96-98.

<sup>40</sup>Tamže, s. 101.

<sup>41</sup>Tamže, s. 118.

<sup>42</sup>Tamže.

<sup>43</sup>*Ann. Altah. maior. ad a. 1040*, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 23.

o politický obchod, kde za Petrovu pomoc Břetislav týchto potenciálnych nástupcov poslal preč z krajiny.

V ďalšom roku Henrich zopakoval svoju výpravu a tentokrát bol úspešný. Zabezpečilo mu to nielen triumf, ale aj lénnu zvrchovanosť nad Čechami.<sup>44</sup> Na východe ostával len jeden zväzok, ktorý ho neuznával ako léneho pána – Uhorsko. Asi niet pochýb, že Henrich plánoval útok proti Petrovi, po jeho úteku sa však situácia zmenila v tom zmysle, že namiesto útoku proti Petrovej moci ho teraz išiel dosadiť. Ten si najprv musel rozmyslieť, kam pôjde. Nakoniec usúdil, že bude pre neho najjednoduchšie, ak sa utiahne do krajiny svojich doterajších nepriateľov, a to do Bavorska. Odišiel teda najprv k rakúskemu markgrófovi Adalbertovi, manželovi svojej sestry „*a odtiaľ išiel ku kráľovi Henrichovi, vrhol sa mu k nohám a prosil ho a domáhal sa jeho milosti*“.<sup>45</sup> Henrich prijal Petra láskavo a odpustil mu všetko, čoho sa predtým dopustil.<sup>46</sup> Jeho láskavosť a veľké dobrodenie boli istotne vykompenzované faktom, že mu leží pri nohách legitímny uchádzač o trón cudzej krajiny, do ktorej záležitostí má teraz plné právo zasahovať. Peter Orseolo sa týmto aktom stal osobou, ktorá už nikdy nebude konať úplne samostatne. O jeho nemeckom pobyte veľa nevieme. Môžeme len skonštatovať, že sa na niekoľko rokov stal luxusným hosťom vplyvnejších bavorských kruhov. Jediná správa, o ktorej vieme, sa pravdepodobne viaže k neskoršiemu obdobiu jeho pobytu, a tú spomenieme na inom mieste.

Medzitým sa stal v Uhorsku kráľom Samuel Aba, ktorého prvoradou úlohou bolo zaistenie si postavenia vzhľadom na Nemecko. Zrejme ešte predtým zrušil po porade s biskupmi a veľmožmi všetky nariadenia a „novinky“, ktoré pred ním zaviedol Peter.<sup>47</sup> Vyslanci, ktorí mali zistiť, ako vyzerajú vzťahy medzi Samuelom Abom a Henrichom, prišli za Henrichom na Vianoce roku 1041.<sup>48</sup> Je zrejme, že Samuela Abu nemohla prekvapiť Henrichova odpoveď, po tom, čo prijal Petra. A tak ani neočakával veľa od výsledku tohto posolstva a spoliehal sa skôr na vojenské prostriedky. Ešte v túto zimu zadržal všetkých cudzincov (hlavne asi nemecky hovoriacich) zrejme na území celého Uhorska a spolu s nitrianskym kniežaťom sa vydali po oboch stranách Dunaja do Bavorska. Zámer bol jednoduchý: nestretávať sa zbytočne s bavorským vojskom, vyplieniť, čo sa dá, a prezentovať silu uhorskej armády. Južná časť armády, ktorú analista prirovnal k Slovanom, postupovala lesom od rieky Treisen v dnešnom Dolnom Rakúsku po mestečko Tulln, ktoré sa nachádza niekoľko kilometrov za Viedňou. Uhorskí vojaci len plienili a odnášali majetok domov, čiže išlo o čisto lúpežnú výpravu. V ten istý deň malo postupovať vojsko severne od Dunaja, ktoré viedol „*dux*“ – zrejme nitriansky knieža.<sup>49</sup> Severná časť vojska – údajne desať légií – bola rozdelená na tri časti: jedna strážila korisť, druhá bola pripravená do boja a tretia ostávala v zálohe. Malej časti vojska, ktorú viedol markgróf východnej marky Adalbert a jeho syn Liutpold, sa podarilo Uhrov zahnať a útok doviedli pri prechode cez rieku Moravu.<sup>50</sup> Pre neúspech nariadil Samuel Aba po príchode severného vojska oslepiť knieža.<sup>51</sup> Ďalší huf Uhrov s nevelkým úspechom začal plieniť v Korutánsku, kde si ich zobral na starosť korutánsky markgróf Gottfried.<sup>52</sup>

Napriek uhorskému neúspechu severne od Dunaja a v Korutánsku, znamenal vpád pre ríšu poníženie, ktoré nemohlo ostať bez odpovede. Celý postup však potreboval čas; kráľ Henrich najprv na Veľkonočné sviatky zvolal snem do Kolína, kde sa jeho účastníci zhodli na výprave

<sup>44</sup>BOSHOF, E.: Die Salier, ref 4, s. 119.

<sup>45</sup>Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1041, Ausgewählte Quellen IX, s. 674: „...venit indeque ad regem Henricum veniens pedibusque eius provolutus veniam et gratiam imploravit et impetravit.“

<sup>46</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1041, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 25.

<sup>47</sup>Tamže, s. 26.

<sup>48</sup>Tamže, s. 29.

<sup>49</sup>K severnej časti vojska vedenej nitrianskym kniežaťom por. STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, ref 18, s. 256.

<sup>50</sup>Ann., ref 46, s. 29-30.

<sup>51</sup>Tamže, s. 30.

<sup>52</sup>Tamže, s. 31.

proti Uhorsku. Svätodušné sviatky strávil vo Wirtzburgu a až o mesiac neskôr mohol tiahnúť s veľkým vojskom do Uhorska.<sup>53</sup> Na radu českého kniežata Břetislava<sup>54</sup> vpadol so svojím vojskom do severnej časti Uhorska, dobyl Hainburg (od roku 1031 pod uhorskou mocou) a Bratislavu. Podmanil si uhorské územie severne od Dunaja až po rieku Hron.<sup>55</sup> Henrich chcel ustanoviť Petra aspoň na údelnom území, no pre odpor obyvateľov sa mu to však nepodarilo. Preto sa na Břetislavovu radu rozhodol v prospech nemenovaného Štefanovho synovca (fratruelus),<sup>56</sup> za ktorého sa väčšinou považuje ďalší arpádovský exulant Domoslav.<sup>57</sup> Tento Henrichov krok je vcelku zaujímavý; územie, ktoré dobyl, bolo, samozrejme, Nitrianske kniežatstvo,<sup>58</sup> ktoré bolo v tom čase zrejme bez kniežata.<sup>59</sup> Henrich musel zásadne zmeniť svoje plány, pretože vôbec nepomýšľal na postup hlbšie do Uhorska a musel sa spoliehať na opakovanie výpravy v ďalšom roku, kedy by mohol počítať s výrazným oslabením Uhorska po strate Nitrianska. Preto potreboval na zimu zaistiť územie, ktoré dobyl. Nemohol tam však nechať prezimovať celé vojsko. Ponechal tam teda asi dvetisíc vojakov,<sup>60</sup> ktorí mali zabezpečiť Domoslavovu vládu. Otázne je, čo plánoval urobiť v tomto prípade s Petrom, pretože sa na vlastné oči presvedčil, že je naozaj nepopulárny a s jeho prijatím za kráľa by boli veľké ťažkosti. V zásade by preňho mohla byť výhodnejšia eventualita, že by Samuela Abu ponechal ako uhorského kráľa, ale fakticky by bolo Uhorsko rozbité na dve časti a obe by boli závislé od neho. Teda by uplatnil „český scenár“, kde by nechal porazeného panovníka vládnuť naďalej. Je možné, že o niečom takom uvažoval, pretože jeho hlavným cieľom nemohlo byť znovuosadenie Petra, ale usporiadanie nových pomerov. Veď preto aj Petra po jeho úteku z Uhorska pôvodne prijal k sebe, hoci bol predtým jeho nepriateľom. Naopak sa postavil nepriateľsky proti Uhorsku, ktoré ho vyhnalo. Snaha o rozdelenie moci v krajine je navyše v zhode s predchádzajúcou politikou jeho otca Konráda II. v Poľsku a Čechách a snád' sa dá počítať s týmto pokusom aj v Uhorsku už v roku 1030.<sup>61</sup>

Henrichove a Břetislavove inovované predstavy, ktoré sa opierali o Domoslava a možno aj o Samuela Abu, však v každom prípade padli, lebo Domoslavova vláda sa dlho neudržala a nepomohli ani Henrichovi vojaci. Samuel Aba zrejme ešte toho roku Domoslava vyhnal.<sup>62</sup> Henrich sa preto rozhodol pre novú výpravu, tentokrát však južnou cestou a bez svojho českého spojenca a neodradilo ho ani Abovo posolstvo s ponukou mieru.<sup>63</sup> Zrejme preto, lebo s výpravou počítal už v predchádzajúcom roku. Henrich sa snád' poučil zo skúseností Konráda, ktoré v roku 1030 ukázali, že úspech v Nitriansku mu pre celkový zisk Uhorska veľmi nepomôže. K bojom však ani nedošlo, pretože Samuel Aba ponúkol Henrichovi tentokrát ešte väčšie ústupky, ako v posolstve pred výpravou. Nemci tak získali späť zajatcov, vrátila sa im

<sup>53</sup>Tamže.

<sup>54</sup>Bolo to už po porážke Břetislava, ktorého si Henrich III. podriadil ako svojho vazala. To umožnilo, aby premyslovske knieža participovalo na vojenských ťaženiach ríše.

<sup>55</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1042, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 31; Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1042, Ausgewählte Quellen IX, s. 674.

<sup>56</sup>Tamže, s. 32; Chron. Hung. comp. saec. XIV. 73, SRH I, s. 328.

<sup>57</sup>Por. napr. STEINHÜBEL, J.: Nástupcovia Štefana I. v bojoch o uhorský trón, ref 30, s. 599-600; STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, ref 18, s. 258-259.

<sup>58</sup>STEINHÜBEL, J.: Nástupcovia Štefana I. v bojoch o uhorský trón, ref 30, s. 599; STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, ref 18, s. 257-258.

<sup>59</sup>Samuel Aba ho nechal oslepiť pre jeho neúspech pri výprave do Bavorska. Por. Ann. Altah. maior. ad a. 1042, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 31.

<sup>60</sup>Túto informáciu však máme len od neskorého autora Aventina, nikde inde si ju nemôžeme overiť, je však natoľko pravdepodobná, že ju môžeme pokladať za spoľahlivú: Aventinus: Annales Boiorum, CFHH I, ed. A. F. Gombos, s. 361.

<sup>61</sup>Por. LYSÝ, M.: Politika českého kniežata Břetislava I. (1035 – 1055) voči Uhorsku, ref 24, s. 458.

<sup>62</sup>Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1042, Ausgewählte Quellen IX, s. 674. Muselo ísť o bleskovú akciu tesne po odchode Henricha a Břetislava, keď ešte ono dvojtisícové vojsko nebolo poriadne usadené v Nitriansku.

<sup>63</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1043, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 32-33.

časť krajiny, ktorú kráľ Štefan získal v podmienkach mierovej zmluvy z roku 1031,<sup>64</sup> platenie tribútu a navrátenia majetku, ktorý Peter odňal kráľovnej Gizele.<sup>65</sup> Nešlo priamo o vazalský vzťah, Samuel Aba mu nezložil žiadnu lénnu prísahu, platenie tribútu však bolo už krokom, ktorý k nej smeroval. Z tohto hľadiska mohlo byť Henrichovi jedno, či bude kráľom Peter Orseolo alebo Abovec. Za danej situácie bol teoreticky vhodnejším kráľom Samuel Aba, pretože ten by musel brať ohľad na to, že Henrich drží v ruke tromf v podobe legitímneho uchádzača o uhorský trón. Preto sa nemecký kráľ ani nesnažil zajať Samuela Abu a dosadiť miesto neho Petra, ktorý i tak bol ako kráľ veľmi nepopulárny.

Henrich III. však zrejme nerátal s tým, že Samuel Aba tieto dohody nebude dodržiavať. Peter Orseolo tým samozrejme nemohol byť veľmi nadšený a je pravdepodobné, že práve preto mu napísal list reichenauský opát Bruno, ktorý nabádal Petra k pokore.<sup>66</sup> Problém je v tom, že list nemožno bližšie datovať, no vzhľadom na vyššie uvedené okolnosti najpravdepodobnejšie vznikol list asi v zime 1043/1044, keď muselo byť postavenie Petra v Nemecku takmer beznádejné.

Niekedy v tom čase strácal v Uhorsku pôdu pod nohami aj Samuel Aba. Počas štyridsaťdňového pôstu sa proti nemu uskutočnilo sprisahanie, ktoré síce skončilo neúspechom,<sup>67</sup> no predznamenovalo nespokojnosť uhorských veľmožov s jeho politikou. Tá mohla súvisieť so vzťahmi k ríši, ako aj s tým, že Aba nedodržiaval podmienky príméria.

Do roku 1044 sa radí aj sprisahanie dvoch nemeckých bratov Bernulfa a Machthuna z Bavorska v prospech uhorského kráľa Abu, ktoré však na rôznych miestach spomína len neskorá *Aventinova kronika*, a ktoré sa skončilo neúspechom.<sup>68</sup> Problémy, ktoré mal Henrich so Samuelom Abom, vyriešila až výprava z roku 1044.<sup>69</sup>

Tentoraz sa už Henrich nepoľahol na vyjednávanie. Podľa *Altaiských análov* cestoval cez Bavorsko a Čechy, odkiaľ mal aj vojakov. Nemohol pritom postaviť väčšie vojsko pre neúrodu.<sup>70</sup> Možno chcel predstierať, že ide uzavrieť ďalšiu dohodu ako minulý rok. Jeho protivník Samuel Aba pripravil veľké vojsko a nechal ho vstúpiť na územie Uhorska. Namiesto osvedčenej taktiky spálenej zeme všetko rozhodol priamy stret oboch vojsk pri dedine Menfő 5. júla. Počas nej vypukla prašná búrka, ktorá oslepila uhorských vojakov.<sup>71</sup> Nemecký kráľ prijal obyvateľov krajiny, ktorí sa mu poddali. Sám potom tiahol k Stoličnému Belehradu, kde znovu uviedol Petra Orseola na trón.<sup>72</sup> Samuelovi sa nepodarilo utiecť a po spoločnom nemecko-uhorskom súde ho popravili.<sup>73</sup> Nemecký kráľ strávil v nasledujúcom roku svätodušné sviatky tiež v Uhorsku, kde počas veľkej ceremónie mu podľa *Altaiských análov* odovzdal Peter Uhorsko, ktorú mala symbolizovať pozlátená kopija.<sup>74</sup>

Z hľadiska Henricha III. sa týmto zavŕšila jeho predstava o usporiadaní strednej Európy: ukončila sa samostatnosť Přemyslovcov a poľský i uhorský panovník záviseli od podpory ríše.<sup>75</sup> Bolo to po prvý raz, keď sa ríši podarilo podriaďiť si naraz všetkých troch východných

<sup>64</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1043, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 33: „partem regni (...), quae quondam Stephano data fuerat causa amicitiae“.

<sup>65</sup>Tamže.

<sup>66</sup>Diplomata Hungariae Antiquissima I (ďalej len DHA I), ed. G. Györffy, Budapestini 1992, s. 130. List je datovaný 5. júla 1042 – 1044, čiže do obdobia (do rokov), do ktorého spadal pobyt Petra Orseola v Nemecku.

<sup>67</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1044, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 34.

<sup>68</sup>Ľišlo vlastne o pokus o atentát na Henricha, por. Ann. Boiorum, s. 362-365.

<sup>69</sup>Por. Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1044, Ausgewählte Quellen IX, s. 676.

<sup>70</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1044, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 35.

<sup>71</sup>Chron. hung. comp. saec. XIV. 76, SRH I, s. 331; Ann. Altah. maior. ad a. 1044, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 36; Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1044, Ausgewählte Quellen XI, s. 678.

<sup>72</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1044, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 37.

<sup>73</sup>Tamže; Chron. hung. comp. saec. XIV. 76, SRH I, s. 332.

<sup>74</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1045, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 40.

<sup>75</sup>BOSHOF, ref 4, s. 121.

susedov.<sup>76</sup> S jeho výsledkom bol spokojný aj vyššie spomenutý reichenauský opát Bruno, ktorý pochválil jeho víťazstvo v prospech Petra.<sup>77</sup> Išlo o vrchol moci ríše na východe, nielen pre Henricha III., ale pre celú sálsku dynastiu. Čoskoro sa však malo ukázať, aký vratký bol výsledok Henrichovho snaženia.

Petrova druhá vláda totiž nebola o nič populárnejšia ako prvá a nepriateľov v Uhorsku mal pomerne dosť. Pri každom uvažovaní o novom kráľovi sa pritom najviac skloňovali mená Vazulových synov Ondreja a Belu, ktorí boli stále v cudzine. Za podobnými úvahami stáli veľmoži na čele s Viscom, Buom a Buchnom. Ich sprisahanie však bolo prezradené a Peter jeho osnovateľov kruto potrestal.<sup>78</sup> Ďalšie sprisahanie prišlo z Čanádu, za ktorým zrejme stál biskup Gerhard, ktorý síce tiež pochádzal z Benátok, avšak z rodiny, ktorá s Orseolovcami nemala priateľské vzťahy.<sup>79</sup> Toto sprisahanie sa tiež opieralo o Vazulových synov. Súčasne vypuklo iné, zrejme širšie povstanie, ktorému sa hovorí aj pohanské alebo Vatovo. S ich predstaviteľmi sa nakoniec museli Ondrej a Levante, ktorí práve pricestovali do Uhorska zrejme na pozvanie Gerarda, dohodnúť.<sup>80</sup> Na mieste, kde sa mali stretnúť sprisahanci pod vedením biskupa Gerharda s Ondrejom a Levantom, pri peštianskom brode, sa však objavili Vatovi povstalci a zaútočili na biskupa a jeho ľudí.<sup>81</sup> Gerhard a mnohí ďalší tam zahynuli.

Peter vtedy správne zhodnotil situáciu ako neudržateľnú, po druhýkrát sa teda rozhodol nedobrovoľne opustiť Uhorsko. Nebolo mu to však umožnené, pretože sprisahanci medzitým obsadili priechody do Bavorska. *Altaiské analý* spomínajú, že mu vypálili oči, aby už nemohol žiadať pomoc z Nemecka<sup>82</sup> a *Obrázková kronika* nás zase informuje, že nakoniec skončil v dedine Zámoly, kde sa ešte tri dni bránil so svojimi mužmi, nakoniec ho však chytili živého a odviekli do Stoličného Belehradu, kde „*zkrátka pre veľkú bolesť ukončil život*“.<sup>83</sup> Mali ho pochovať v päťkostolskej bazilike, ktorú sám vystaval.<sup>84</sup> Mali by sme dať opäť prednosť nemeckým prameňom; ani jeden z nich nevie nič o Petrovej smrti, všade sa však hovorí o jeho zosadení a oslepení.<sup>85</sup>

Petrov protektor Henrich III. nemal čas na to, aby reagoval na udalosti v Uhorsku, pretože bol v tom čase na svojej významnej ceste do Itálie<sup>86</sup> a vrátil sa z nej ako cisár až v máji 1047. Nemohol sa však plne venovať uhorským záležitosťiam ani potom. Hoci už zhromaždil vojsko na cestu proti Uhorsku, dozvedel sa o vzbure hornolotrinského vojvodu Gottfrieda Bradatého a flámskeho grófa Balduina V.<sup>87</sup> Išlo v poradí už o druhé lotrinské povstanie, s ktorým si musel Henrich poradiť. Prvé vypuklo súčasne s udalosťami v Uhorsku v prvej polovici 40. rokov; Gottfried sa vzdal až v júli 1045, pričom nakoniec dostal horné Lotrinsko.<sup>88</sup> Povstanie sa opakovalo po Henrichovom návrate z italskej výpravy a cisára to zamestnalo do roku 1049.<sup>89</sup>

<sup>76</sup>SCHIEFFER, R.: Heinrich III. (1039 – 1056). In: *Kaisergestalten des Mittelalters*. Hrsg. von H. Beumann, München 1991, s. 102.

<sup>77</sup>DHA I, ed. G. Györffy, s. 131.

<sup>78</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 81, SRH I, s. 336-337.

<sup>79</sup>KRISTÓ, Gy.: *Die Arpadendynastie*, s. 86.

<sup>80</sup>Tamže, s. 87.

<sup>81</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV., 83, SRH I, s. 340-341.

<sup>82</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1046, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 43.

<sup>83</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 85, SRH I, s. 343: „*pre nimio dolore vitam in brevi finivit*“.

<sup>84</sup>Tamže.

<sup>85</sup>Annales Hildesheimenses ad a. 1047, con. G. Waitz, s. 46; Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1046, *Ausgewählte Quellen IX*, s. 680; Lamperti monachi Hersfeldensis Annales ad a. 1046, recognovit O. Holder-Egger, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis recusi*. Hannoverae et Lipsiae 1894, s. 60; Ottonis episcopi Frisingensis: *Chronica* 33, *Ausgewählte Quellen XVI.*, s. 484.

<sup>86</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1046, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 42.

<sup>87</sup>Por. SCHIEFFER, R.: Heinrich III., ref 76, s. 108-109.

<sup>88</sup>BOSHOF, E.: *Die Salier*, ref 4, s. 103.

<sup>89</sup>Tamže, s. 104-105.

To je nakoniec aj dôvod, prečo v Uhorsku nezasiahol. Nový uhorský kráľ Ondrej I. netušiac, že sa cisár nebude v najbližšej dobe zaoberať Uhorskom, hneď po svojom nástupe poslal do ríše posolstvo, aby nemeckému panovníkovi tlmočil, že nenesie vinu za Petra a sľúbil ročný poplatok, poslušnosť ríši a lénny sľub.<sup>90</sup> Bol to jeden z typických prejavov tohto uhorského panovníka, ktorý počas svojej vlády neraz ukázal, že mu na mieri s ríšou záleží, hoci nie za každú cenu. Nepochybne išlo aj o to, že Uhorsko potrebovalo upokojenie po predchádzajúcich rokoch vojen a vnútorných nepokojov, ktoré krajinu destabilizovali. Zároveň nechal poslať po svojho brata Bela z Poľska, aby sa ujal kniežacej tretiny Uhorska.<sup>91</sup>

Uprednostnenie iných záujmov spôsobilo, že sa nemecký kráľ celé štyri roky Uhorsku nemohol venovať. K novej vojne sa začalo schyľovať v roku 1050. O nej nás najlepšie informuje Herimann: „*Tej zimy sa (cisár) zdržiaval s regensburským biskupom Gebhardom, ktorý kedysi dostal kemptenské opátstvo ako léno od cisára, na uhorských hraniciach; keď Uhri ustúpili, postúpia na ich územie si odviezol odtiaľ korist'. Ale keď odtiahol, veľké uhorské vojsko vpadlo na naše územie a mnohé končiny obsadilo, podpaľovalo a pustošilo.*“<sup>92</sup> Táto situácia trochu pripomína udalosti z obdobia pred rokom 1030. Cisárovou odpoveďou bolo zvolanie predákov bavorskej šľachty do Norimbergu, kde sa rozhodlo o oprave hradu Hainburg,<sup>93</sup> zničeného počas nemeckej výpravy v roku 1042. Z toho vyplýva, že hrad nebol celých osem rokov opravovaný. Opevňovanie bavorskej hranice považovali Uhri za akt nepriateľstva a opakovane útočili proti staviteľom, aby znemožnili výstavbu hradu.<sup>94</sup> Zdá sa, že keď Bavori dostali územie, ktoré Uhorsko získalo v roku 1031 späť, nechali Hainburg v stave, v akom bol, teda zničený.

Cisár Henrich III. sa na výpravu proti Uhorsku podujal na jeseň nasledujúceho roku. Na novom ťažení sa zúčastnili aj české knieža Břetislav, vojvoda Welf a spomínaný regensburský biskup Gebhard, ktorí tiahli do Nitrianska, kým cisár tiahol z Korutánska do Zadunajska.<sup>95</sup> Rozsah tejto výpravy bol teda v porovnaní s výpravami z prvej polovice 40. rokov, ktoré smerovali vždy len do jednej časti krajiny, ohromný. Postup však bol mimoriadne namáhavý najmä kvôli záplavám, ktoré znemožňovali rýchlejší pochod vojska. Uhri využili svoju osvedčenú taktiku spálenej zeme: ustupovali pred cisárskym vojskom, vyhýbali sa bitke a ničili všetko, čo by mohlo nepriateľom poslúžiť ako zásoby. Henrichova výprava sa tak skončila neúspechom. Vojsko, ktoré postupovalo po severnej časti Dunaja, síce dosiahlo vojenské úspechy, ale porážka cisára na juhu zastavila ďalší postup.<sup>96</sup>

Hoci Ondrej aj po tejto výprave vyslal k markgrófovi východnej marky Adalbertovi posolstvo s ponukou mieru, v roku 1052 nasledovala do Uhorska ďalšia výprava.<sup>97</sup> Boje sa sústredili okolo zdĺhavého obliehania Hradu Bratislava. Spor sa snažil diplomaticky vyriešiť pápež Lev

<sup>90</sup>Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1046, *Ausgewählte Quellen XI*, s. 684-686: „*Per idem tempus cum expeditionem in Pannonias ad Petrum ulciscendum disponeret, Gotefridus dux cum Balduino de Flandris et aliis nonnullis rebellionem innovasse bellumque copiis collectis paravisse, Theodericus quoque de Phladirtinga marchio rebellavisse et episcopatus sibi contiguos imperatoris populatus esse nuntiat. Praeterea Andreas, qui regnum Petri obtinuit, iam crebro legatos supplices miserat, regnum se ab Ungariis coactum suscepisse confirmans, de Petri sese iniuriis excusans, quique adversus eum coniuraverant, partim a se trucidatos, partim imperatori tradendos denuntians, suamque imperatori subiectionem, annum censum et devotam servitutem, si regnum se habere permittet, mandans.*“

<sup>91</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 88, SRH I, s. 344-345.

<sup>92</sup>Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1050, *Ausgewählte Quellen XI*, s. 690: „*Ipsa hieme cum episcopus Ratisponae Gebhardus, qui Campidonensem abbatiam nuper beneficii loco ab imperatore acceperat, in Pannoniarum terminis moraretur, cedentibus Ungriis fines eorum ingrediens praedas inde abduxit. Sed ipso discedente plurimum Ungariorum exercitus fines nostros invadens plurimam partem captivavit, incendit atque vastavit.*“

<sup>93</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1050, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 46.

<sup>94</sup>Tamže.

<sup>95</sup>Por. Herimann ad a. 1051, *Ausgewählte Quellen XI*, s. 694.

<sup>96</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1051, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 47;

<sup>97</sup>Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1051 – 1052, *Ausgewählte Quellen XI*, s. 694-698.

IX., ktorého vrah zavola kráľ Ondrej.<sup>98</sup> K prímeriu naozaj aj došlo, keď však odtiahlo nemecké vojsko, Ondrej nemienil dodržať svoje sľuby.<sup>99</sup>

Nemecko-uhorské nepriateľstvo nadobudlo v ďalšom roku zaujímavý priebeh. Proti cisárovi sa vzbúril bavorský vojvoda Konrád, ktorý hľadal útočisko v Uhorsku. Konrád bol v nepriateľskom postavení voči regensburskému biskupovi Gebhardovi.<sup>100</sup> Dôvodov však mohlo byť viacero, vzťahy medzi bavorským vojvodom a cisárom sa mali ochladiť po narodení Henrichovho rovnomeného syna, nástupcu trónu.<sup>101</sup> Na Konrádovo miesto dosadil cisár svojho mladého syna, ktorý sa narodil iba v roku 1050, neskoršieho kráľa a cisára Henricha IV.

Konrádova vzbura nebola prvým prípadom nesúhlasného prejavu voči cisárovej uhorskej politike; už v roku 1051 uzavrel markgróf východnej marky Adalbert separátny mier s Uhorskom.<sup>102</sup> Tieto udalosti boli súčasťou počiatku veľkej krízy v ríši, ktorá sa mala plne prejavíť po cisárovej smrti v roku 1056 za vlády Henricha IV. (1056 – 1106). Jej najvypuklejším prejavom sa stal boj o investitúru a symbolom Henrichova cesta do Canossy.

Pre ďalší vývoj nemecko-uhorských vzťahov je dôležité načrtnúť, aká bola situácia v ríši na konci vlády Henricha III. E. Boshof opísal tieto roky ako počiatok krízy, ktorá sa naplno prejavila počas vlády Henricha IV., a to napriek tomu, že vláda Henricha III. znamenala vrchol ríše v jej zahraničnopolitickom postavení.<sup>103</sup> Videli sme už, ako Henricha zamestnalo lotrinské povstanie. Okrem toho sa z rôznych dôvodov začala celkovo komplikovať situácia na západnej hranici ríše, ku ktorej prispelo aj nepriateľstvo s Francúzskom. V Sasku, stredisku neskoršej najväčšej vnútornej opozície v ríši, sa určité problémy ukázali už za vlády Henricha II. a pokojné neostalo ani Bavorsko: v roku 1052 tam vypukli nepokoje a o tri roky neskôr aj sprisahanie, ktoré E. Boshof dáva do súvislosti s neúspechom zahraničnej politiky ríše voči Uhorsku.<sup>104</sup> V roku 1053 došlo k už spomínanému zosadeniu Konráda a jeho úteku k Ondrejovi. K rebelom sa prekvapujúco dokonca na istý čas pripojil aj biskup Gebhard.<sup>105</sup> Prouhorská frakcia v Bavorsku napriek odstráneniu Konráda zosilnela práve vďaka Adalbertovi.

Henrichovi III. sa napriek početným a nákladným výpravám nepodarilo v prípade Uhorska splniť svoj cieľ. Je veľmi pravdepodobné, že niektoré z jeho výprav boli motivované skôr túžbou vylepšiť si pošramotenú povesť po predchádzajúcich neúspechoch, čo v konečnom dôsledku viedlo k neúspechu ešte väčšiemu. Takisto sa ukázalo, že vedenie dlhých a nákladných vojen neprináša želané výsledky ani prestíž a zrejme ani toľko koristi. Znižovalo to ochotu ísť do bojov proti súperom ako Uhorsko.

Henrich IV. vládol v ríši 50 rokov a jeho vláda, spojená so začiatkami boja o investitúru a rozpormi v krajine, znamenala pre Uhorsko uvoľnenie väzieb na západ a nové smery

---

<sup>98</sup>„*Leo papa ab Andrea accitus*“: Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1052, *Ausgewählte Quellen* XI, s. 700. Zaujímavé je, že to nebola prvá pápežova sprostredkovateľská misia, o niečo podobné sa Lev IX. pokúsil v roku 1049 na konci lotrinského povstania. Por. Herimanni Augiensis Chronicon ad a. 1049, *Ausgewählte Quellen* XI, s. 690. Čelný predstaviteľ lotrinského povstania Gottfried vydal Henrichovi rukojemníkov a uzavrel s ním mier.

<sup>99</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1052, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 48. K rokovaniu medzi Henrichom III. a Ondrejom I. prostredníctvom pápeža došlo až po dlhom a neúspešnom obliehaní hradu.

<sup>100</sup>BOSHOF, E.: Das Reich in der Krise. Überlegungen zum Regierungsausgang Heinrichs III. *Historische Zeitschrift* 228, 1979, s. 281.

<sup>101</sup>Keby cisár zomrel bez syna, Konrád by sa zrejme stal vážnym adeptom na trón. Por. STÖRMER, W.: Bayern und der bayerische Herzog, ref 9, s. 531-532.

<sup>102</sup>Por. BOSHOF, E.: Das Reich und Ungarn in der Zeit der Salier. In: Bayern und Ungarn. Tausend Jahre enge Beziehungen (Schriftenreihe des Osteuropainstituts Regensburg–Passau 12). Hrsg. E. Völkl, Regensburg 1988, s. 55.

<sup>103</sup>BOSHOF, E.: Das Reich in der Krise, ref 100, s. 265.

<sup>104</sup>Tamže, s. 280.

<sup>105</sup>Por. KOLMER, L.: Regensburg in der Salierzeit. In: Die Salier und das Reich III, Sigmaringen 1991, hrsg. von S. Weinfurter, s. 207-208.



expanzie. V období smrti svojho otca mal nový nemecký kráľ iba šesť rokov. Nasledovala preto regentská vláda na čele s cisárovnou vdovou Agnešou, a tým sa aj zmenil celkový postoj ríše voči Uhorsku. Vojenská politika cisára Henricha III. a jeho tvrdošijné odmietanie dohody s uhorským kráľom sa nestretávala v Bavorsku s podporou<sup>106</sup> a výsledkom zmierenia sa v roku 1058 stali zasnuby Ondrejovho syna Šalamúna s Juditou, sestrou Henricha IV.<sup>107</sup> Tým však Ondrej poškodil záujmy svojho brata Bela, ktorý sa mal po kráľovej smrti stať jeho nástupcom. Pretože Ondrej, aby poistil nástupníctvo svojho syna a súčasne aj vlastne mier s ríšou, nechal ešte za svojho života korunovať Šalamúna za uhorského kráľa. Podľa uhorských prameňov chcel Ondrej zabrániť vnútorným nepokojom v Uhorsku tým, že dosiahne dohodu so svojim bratom Belom, aby súhlasil so Šalamúnovým nástupníctvom. K dohode skutočne aj nakoniec došlo, Belov súhlas však zrejme nebol dosiahnutý bez nátlaku.<sup>108</sup> Snažil sa preto svoje postavenie obhájiť inak, a odišiel do Poľska,<sup>109</sup> kde mal vybudované zázemie v čase, keď v Uhorsku vládli Peter Orseolo a Samuel Aba, a odkiaľ si priviezol aj svoju manželku. Do Uhorska sa vrátil v roku 1060 s podporou poľského vojska, ktoré mu poskytol synovec Belovej manželky Boleslav II. Smelý (1058 – 1079). Ondrej poslal svoju manželku, syna Šalamúna a niekoľko veľmožov do ríše a zároveň požiadal o vojenskú pomoc.<sup>110</sup> Nemecko, ktoré pochopiteľne považovalo Belovo konanie za porušenie mieru, poslalo do Uhorska durínskeho markgrófa Viliama, české knieža,<sup>111</sup> biskupa Eppa zo Zeitzu a bavorské vojsko.<sup>112</sup> Bitka medzi Belom, ku ktorému prešla veľká časť Ondrejových vojakov s vojskami Ondreja a nemeckými jednotkami sa odohrala v blízkosti rieky Tisy a skončila víťazstvom Bela.<sup>113</sup> Po bitke zahynul na následky zranenia kráľ Ondrej a uhorský trón ostal voľný pre Bela. Tieto udalosti predznamovali ďalší pokles autority ríše.

„*Víťazné knieža Belo zvaný Benin s triumfom prišiel do mesta Stoličný Belehrad, a tam, keď ho biskupi pomazali, šťastne bol korunovaný kráľovskou korunou.*“<sup>114</sup> Takto sa začala krátka trojročná vláda kráľa Bela. Nový kráľ si musel v prvom rade zabezpečiť svoje postavenie k ríši. Podľa svedectva Altaišských análov sa Belo spoliehal na uzavretie mieru prostredníctvom zajatcov, ktorých získal v boji proti Ondrejovi. Išlo najmä o markgrófa Viliama, ktorému dal svoju dcéru za manželku.<sup>115</sup> Hoci neskôr prepustil aj ďalších prominentných zajatcov a prejavoval, podobne ako kedysi Ondrej, veľkú snahu o dosiahnutie mieru s ríšou. Napríklad aj ponukou, že sa Šalamún môže vrátiť do Uhorska ako kráľ a sám ostane kniežaťom.<sup>116</sup> V roku 1063 napokon došlo k ďalšiemu nemeckému vpádu.

Ríša opäť stavia na jediného muža, a tým bol mladý Šalamún; podľa nemeckých predstáv bol zárukou neskoršieho usporiadania vzťahov s Uhorskom. Významnou osobou sa stal nový bavorský vojvoda Oto, ktorý mal veľký podiel na tom, že sa ríša rozhodla pre reštitúciu Šalamúna.<sup>117</sup> Nezanedbateľný bol prínos aj kolínskeho arcibiskupa Anna, ktorý mal v tom čase

<sup>106</sup>Por. vyššie.

<sup>107</sup>Chron.Hung. comp. saec. XIV., 91, s. 351; Ann. Altah. maior. ad a. 1058, ed. L. B. ab Oefele, s. 54-55.

<sup>108</sup>Por. Chron. Hung. comp. saec. XIV. SRH I, 92, s. 354-355.

<sup>109</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 93, SRH I, s. 355-356.

<sup>110</sup>Lamperti monachi Hersfeldensis Annales ad a. 1061, rec. O. Holder-Egger, s. 77-78.

<sup>111</sup>V prameňoch sa jeho meno nevyskytuje, pravdepodobne išlo o údelné knieža Vratislava, a nie Spytihněva: ŽEMLIČKA, J.: Čechy v době knížecí, ref 18, s. 84.

<sup>112</sup>Lamperti monachi Hersfeldensis Annales ad a. 1061, rec. O. Holder-Egger, s. 78.

<sup>113</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 93, SRH I, s. 357.

<sup>114</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 94, SRH I, s. 358: „*Dux igitur Bela vocatus Benyn victor cum triumpho venit in civitatem Albam, ibique regalia dyademate inungentibus eum episcopis feliciter est coronatus.*“

<sup>115</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1061, red. E. L. B. ab Oefele, s. 58.

<sup>116</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1063, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 62-63.

<sup>117</sup>Hermannus Corneus ad a. 1071, CFHH II, ed. A. F. Gombos, s. 1156.

v ríši hlavné slovo.<sup>118</sup> Belo sa samozrejme na vojnu pripravil nielen ponukami mieru. Nemecké vojsko našlo na hraniciach s Uhorskom zatarasené všetky cesty. Preto vyslali malý huf Uhrov, ktorý prekĺzol pomedzi pohraničné opevnenia. Ich úlohou bolo nahlásiť ostatným, či je cesta bezpečná a môže sa po nej vydať aj ostatná časť vojska. Keďže si však hlavné vojsko dohodnuté signály nevšímalo, rozhodlo sa preniknúť do vnútra krajiny aj bez správ od prieskumnej časti vojska. Napriek tomu sa im podarilo spojiť sa a postupovali až k hradu Mošon, ktorý dobyli bez menších problémov a prakticky bez boja.<sup>119</sup> Obrana krajiny sa rozpadla po tom, čo Belo zomrel na následky pádu,<sup>120</sup> „a tak z Božej prozreteľnosti sa ľud a celá tá krajina bez krvi navrátila kráľovi Šalamúnovi vďaka kráľovi Henrichov“.<sup>121</sup> Belovmu synovi Gejzovi a jeho dvom súrodencom neostalo v tejto situácii nič iné, len utiecť do Poľska.<sup>122</sup>

Šalamún bol síce v Stoličnom Belehrade dosadený na trón – podobne ako Peter Orseolo – neskladal však lénnu prísahu. To mu samozrejme nebránilo v tom, aby svojich protektorov bohato neodmenil. Šalamúnova matka darovala bavorskému vojvodovi Otovi šablňu, známú ako Attilov meč.<sup>123</sup>

Nový uhorský kráľ sa síce zbavil svojho najväčšieho konkurenta Bela, no jeho syn Gejza po porážke v roku 1063 napodobnil, ako sme už spomenuli, svojho otca a odišiel po pomoc do Poľska. Tú aj získal od Boleslava II. Smelého (1058 – 1079). Gejza tiahol po odchode nemeckého vojska z Uhorska proti Šalamúnovi, a ten sa radšej stiahol do bezpečia hradu Mošon, a tam vyčkával.<sup>124</sup> Napokon sa biskupom podarilo medzi oboma adeptami sprostredkovať mier, a tak sa obaja odobrali do Páťkostolia, kde po Veľkej noci sa Šalamún nechal za Gejzovej asistencie korunovať za kráľa.<sup>125</sup> Gejza sa uspokojil s titulom kniežata a ostala mu tretina kráľovstva.

Mierové spolunažívanie kráľa a kniežata, ktoré trvalo do roku 1074 a ich vzájomná spolupráca priniesla pre Uhorsko mnoho úspechov, obzvlášť v Chrovátsku.<sup>126</sup> Zdá sa, že napriek viac ako dvom desaťročiam vnútorných nepokojov v Uhorsku a zásahom zvonka sa krajina dostala z najhoršieho a na rozdiel od predošlého obdobia, keď Uhorsku väčšinou neostávalo nič iné, len sa brániť útokom zvonka, bola už schopná realizovať aktívnu zahraničnú politiku. Spolupráca kráľa Šalamúna s kniežatám Gejzom pripomínala spoluprácu Ondreja s Belom – v zahraničnej politike rozhodovali spoločne, Gejza pritom niekedy vystupoval a konal veľmi samostatne. Ale podobne ako medzi Ondrejom a Belom ani medzi ich synmi spolupráca netrvala dlho. Počiatky nedôvery medzi oboma vládcami Uhorska možno badať v čase, keď sa počas obliehania Belehradu vzdalo kniežatú Gejzovi niekoľko obrancov mesta – nie však Šalamúnovi, o ktorom bolo údajne známe, že bol krutý a často dal na radu nenávideného župana Vida.<sup>127</sup> Ďalšia

<sup>118</sup>Por. Lambertus Hersfeldensis monachus (et Aschafnaburgensis vel Schafnaburgensis, ob. p. a. 1077): Historia Hersfeldensis sive Libellus de institutione Herveldensis ecclesiae, CFHH II, ed. A. F. Gombos, s. 1393.

<sup>119</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1063, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 62-63.

<sup>120</sup>Por. Chron. Hung. comp. saec. XIV. 96, SRH I, s. 360.

<sup>121</sup>Ann. Altah. maior. ad a. 1063, rec. E. L. B. ab Oefele, s. 63: „*Sicque Dei providentia gens et tota illa terra sine sanguine per regem Henricum regi Salomoni est restituta.*“

<sup>122</sup>Tamže; Chron. Hung. comp. saec. XIV. 97, SRH I, s. 361.

<sup>123</sup>Lamperti monachi Hersfeldensis ad a. 1071, rec. O. Holder-Egger, s. 130.

<sup>124</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 97, SRH I, s. 361-362; Boguphali II episcopi Posnanensis Chronicon Poloniae, cum continuatione Basconis custodis Posnanensis 13, MPH II, ed. A. Bielowski. Lwów 1872, s. 467-598.

<sup>125</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 97, SRH I, s. 362.

<sup>126</sup>Kristó, Gy.: Die Arpadendynastie, s. 94.

<sup>127</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 109, SRH I, s. 374: „*Manibus itaque regis et duces in fidei pignus extensis, quod eos amplius non lederent, omnes, qui in arce erant, descenderunt. At dux Nycota, portans argenteam yco-nam sanctissime genitricis Dei semper Virginis Marie cum magna multitudine populi veniens in potestatem ducis Geysae se contulit. Sciebat enim Geysam ducem devotum Deo et captivos seu afflictos misericordie visceribus re-foventem. Ad manus autem regis Salomonis pauci venerunt, quia noverant ipsum esse austerum et pessimis con-siliis Vyd comitis in omnibus ascultantem. Qui Vyd Deo et hominibus destabilis erat.*“

nehoda medzi oboma vládcami Uhorska nastala pri delení bohatej koristi, keď Gejza dostal štvrtinu, namiesto tretiny.<sup>128</sup> Ku sporu prispel, či už zámerne, alebo náhodou, aj byzantský cisár, ktorý poslal poslov ku kniežat'u Gejzovi, aby s ním uzavrel mier a priateľstvo a následne Gejza prepustil všetkých zajatcov. Šalamúna sa dotklo, že k nemu cisár neposlal nikoho.<sup>129</sup>

Priebeh počínajúceho nepriateľstva medzi kráľom a kniežat'om by sa tak vlastne mohol charakterizovať ako spor o zahraničnopolitickú orientáciu Uhorska: Šalamún, na rozdiel od Gejzu, za svoju korunu vďačil hlavne ríši a Gejza, ktorý dostal titul kniežat'a, ho získal vďaka poľskej podpore. Podstatnejší tu však môže byť fakt, že nitrianske kniežatá mali zjavne príliš veľké právomoci a v dejinách strednej Európy poznáme mnoho prípadov, keď boli údelné kniežatá častou príčinou sporov a vnútorných i vonkajších vojen. Podobné prípady môžeme ľahko nájsť v susednom Poľsku i v Čechách.

Pred návratom do svojho kniežatstva poslal Gejza svojho brata Ladislava, biharské knieža,<sup>130</sup> na Rus a sám sa pobral do Ostrihomu, kde sa po dlhšom rokovaní so Šalamúnom zmieril.<sup>131</sup> Získal tým však len čas na to, aby jeho brat Ladislav zaistil pomoc. Šalamún nechcel strácať čas a vyrazil s vojskom proti Gejzovi, aby ho prekvapil ešte pred uplynutím prímeria, ktoré bolo medzi nimi dohodnuté.<sup>132</sup> Ladislav sa z Rusi vrátil bez podpory; Gejza ho preto poslal na Moravu, aby požiadal o pomoc olomoucké knieža Ota,<sup>133</sup> ktorý bol Gejzovým švagrom. Toto ojedinelé uhorsko-české spojenectvo bolo možné nielen kvôli dynastickým zväzkom, ale aj vďaka tomu, že klesala podpora Čiech ríši v období úpadku cisárstva.<sup>134</sup>

Než sa stačil zapojiť do udalostí Oto s Ladislavom, Gejza sa stretol so Šalamúnovým vojskom pri Kemeji a utrpel porážku. Po strate vojska sa Gejza vydal k Vacovu, kde sa stretol s Ladislavom a Otom.<sup>135</sup> V bitke pri Mogyoróde (1074) spojené vojská oboch kniežat porazili Šalamúna. Ten utiekol do Mošonu, kde bola jeho matka a manželka.<sup>136</sup> Podarilo sa mu tak udržať v pohraničných komitátoch susediacich s ríšou. Gejza sa vydal na cestu do Stoličného Belehradu, a tam sa nechal korunovať za uhorského kráľa.<sup>137</sup>

Pre opisovanie ďalších udalostí je potrebné vrátiť sa o niekoľko rokov späť a pozrieť sa na niektoré dôležité udalosti za hranicami Uhorska. Ako sme uviedli vyššie, v roku 1056 predčasne zomrel cisár Henrich III. – neúnavný dobyvateľ Uhorska, a to v čase, keď mal jeho syn a nástupca len šesť rokov. Vlády sa ujala regentská rada na čele s cisárovnou vdovou Agnešou z Poitou. Problémy pri jej „panovaní“ vychádzali z troch základných príčin: bola žena, cudzinka a iba zastupovala legitímneho panovníka. Proti jej osobe čoskoro vypukli sprisahania a problémy doma ju nútili k tomu, aby, ako sme videli vyššie, si získavala spojencov v zahraničí. To nakoniec viedlo aj k zmiereniu ríše s uhorským kráľom Ondrejom I.

V roku 1062 v ríši bolo zosnované sprisahanie proti cisárovnjej Agneši, pri ktorom mladého nemeckého kráľa uniesol kolínsky arcibiskup Anno (1056 – 1075).<sup>138</sup> Vláda prešla na Anna,

<sup>128</sup>Tamže, s. 375.

<sup>129</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 110, SRH I, s. 376.

<sup>130</sup>Por. STEINHÜBEL, J.: Uhorskí králi a nitrianske kniežatá v r. 1046–1077. In: Historický časopis, roč. 49, 2001, č. 3, s. 404; STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, ref 18, s. 267.

<sup>131</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 112, SRH I, s. 377-378.

<sup>132</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 113-116, SRH I, s. 378-381.

<sup>133</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 115, SRH I, s. 381.

<sup>134</sup>Hlavné české knieža Vratislav II. (1061–1092) bol síce Šalamúnovým švagrom, no jeho manželka Adelaida zomrela v januári 1062 a v tom čase bol už ženatý so Svatavou, sestrou poľského panovníka Boleslava Smelého; por. ŽEMLIČKA, J.: Čechy v době knížecí, ref 18, s. 97 a 99.

<sup>135</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 117, SRH I, s. 383-385.

<sup>136</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 121, SRH I, s. 388-391.

<sup>137</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 124, SRH I, s. 394.

<sup>138</sup>ZIMMERMANN, H.: Heinrich IV. (1056 – 1106). In: Kaisergestalten des Mittelalters, s. 119; Lambertus Hersfeldensis monachus: Historia Hersfeldensis sive Libellus de institutione Herveldensis ecclesiae, CFHH II, ed. A. F. Gombos, s. 1393.

kým na Veľkú noc 1065 nevyhlásili ešte ani nie pätnásťročného Henricha za dospelého.<sup>139</sup> Napriek zmätkom, ríši sa v roku 1063 podarilo úspešne zasiahnuť do uhorských záležitostí a ustanoviť Šalamúna za uhorského kráľa. Henrich IV. sa ujal samostatnej vlády až v roku 1069. Vtedy začala ríša viac dbať o situáciu v strednej Európe a prejavilo sa to napríklad Henrichovým sprostredkovaním mieru medzi českým kniežat'om Vratislavom II. (1061–1092) a poľským Boleslavom Smelým (1058–1079), ktoré sa uskutočnilo v Meißene na jeseň 1071. Kvôli povstaniu v Sasku sa však Henrich nemohol plne venovať východnej politike. V roku 1074 však dal pred boji v Sasku prednosť Šalamúnovi.

Šalamún sa po porážke v boji proti Gejzovi a Ladislavovi uchýlil do západných uhorských komitátov a odtiaľ znepokojoval ostatné časti Uhorska. Gejza si preto prizval na pomoc Pečenehov, no Šalamúnovi sa ich podarilo poraziť aj bez výdatnejšej nemeckej pomoci.<sup>140</sup> Svoju matku a manželku nechal v admontskom kláštore v Štajersku a sám sa vrátil do Mošonu. Keď zistil, že sám nemá veľké šance poraziť svojich bratrancov, rozhodol sa obrátiť o pomoc na svojho švagra Henricha IV.<sup>141</sup> Prostredníctvom poslov mu sľúbil lénnu poslušnosť, poplatok ríši a odstúpenie šiestich uhorských hradov.<sup>142</sup> Henrich „kvôli tejto odmene ihneď poslal všade dookola poslov, aby zvolal na pomoc šľachticov. Ale jedni (sa sťažovali) na ťažobu doby, iní na chudobu súkromného majetku, veľmi mnohí na to, že ich sily veľmi poškodila saská vojna, iní tiež sa vyhovárali niečím iným, všetci sa spolu vzpierali vojenskej povinnosti.“<sup>143</sup> Kráľ sa musel uspokojiť so skromným vojskom a vpadol s ním v auguste 1074 do Uhorska. Gejza preto dôkladne odstránil z územia všetky zásoby, ktoré by mohli poslúžiť nemeckej armáde a sám so svojimi Uhrami čakal na akomsi ostrove bez vhodného prístupu.<sup>144</sup> Nakoniec pod vplyvom nepriaznivej situácie a aj naliehaniu podplateného aquilejského patriarchu a veliteľov sa rozhodol k ústupu.<sup>145</sup> Šalamún sa stiahol do Bratislavy a vyplňal čas potýčkami s nitrianskym kniežat'om Ladislavom. Je zrejme, že s územím Uhorska, ktoré mal Šalamún pod svojou kontrolou, zaobchádzal Henrich aspoň formálne ako s lénom.<sup>146</sup>

Počas vnútorne nepriaznivej atmosféry postupne rástol ríši ďalší protivník v osobe pápeža. Okolo polovice 11. storočia začalo naberáť na obrátkach hnutie, ktoré poznáme ako reformné pápežstvo. Z inštitúcie rímskeho biskupa tak vznikla politická sila, ktorá vyhlásila prostredníctvom najznámejšieho reformného pápeža Gregora VII. (1073 – 1085) nadradenosť duchovnej moci nad svetskou. Napriek tradícii Gregor nebol programátorom a iniciátorom reformy, no bol veľkým uskutočňovateľom požiadavky reformy a predstavy o slobode cirkvi.<sup>147</sup> Hoci tento zápas trval až do 14. storočia, jej najvypuklejším a najznámejším prejavom sa stala práve druhá polovica 11. storočia, keď sa Gregorovi podarilo dokonale pokoriť nemeckého panovníka.

Z hľadiska tejto práce je, samozrejme, zaujímavé, ako sa boj o nadvládu nad západným kresťanstvom prejavoval v zhoršujúcich sa vzťahoch ríše a Uhorska, do ktorých zasiahol aj pápež. Už 17. marca 1074, čiže ešte pred nemeckou výpravou do Uhorska, poslal Gregor VII. Gejzovi list, v ktorom ho chválil za jeho úctu voči Apoštolskej stolici.<sup>148</sup> Ďalší list poslal Šalamúnovi 28. októbra 1074, v ktorom vyhnaného kráľa karhá za to, že odovzdal Henrichovi IV. Uhorsko

<sup>139</sup>Tamže.

<sup>140</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 125, SRH I, s. 395-397.

<sup>141</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 126, SRH I, s. 397.

<sup>142</sup>Lamperti monachi Hersfeldensis Annales ad a. 1074, rec. O. Holder-Egger, s. 195.

<sup>143</sup>Tamže: „*Hac mercede redemptus ilico missis circumquaque nunciis principes in expeditionem solemnem indicione evocavit. Sed alii temporis angustias, alii rei familiaris inopiam, plerique, quod opes suae bello Saxonico nimium attritae fuissent, item alii aliud excusationis genus obtendentes, omnes pariter miliciam detrectabant.*“

<sup>144</sup>Lamperti monachi Hersfeldensis Annales ad a. 1074, rec. O. Holder-Egger.

<sup>145</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 127-128, SRH I, 398-400.

<sup>146</sup>Por. DHA I, ed. G. Györffy, n. 69, s. 196-197: „...*ex predio, quod Salomon rex Ungarorum nostrę potestati subiugavit.*“

<sup>147</sup>BOSHOF, E.: Die Salier, ref 4, s. 209.

<sup>148</sup>DHA I, ed. G. Györffy, n. 66, s. 192-193.

ako léno, napriek tomu, že Štefan I. krajinu údajne predal rímskej cirkvi.<sup>149</sup> Tým však korešpondencia nekončí. Listom datovaným 23. marca 1075 Gejzovi naznačuje, že mu Uhorsko patrí a označuje Šalamúna za uzurpátora.<sup>150</sup> Pozoruhodné tu je, že Gejzu v listoch neoslovuje ako kráľa (na rozdiel od Šalamúna), a teda ho de iure neuznáva ako legitímneho uhorského panovníka. Ako kráľa oslovuje až Ladislava I. Zároveň však Šalamúna, zákonitého kráľa Uhorska, odsudzuje za jeho príklon k Henrichovi IV., a to ho posúva do úlohy, aby s Gejzom zaobchádzal ako s kráľom, čiže ho ako kráľa de facto uznáva.<sup>151</sup> Je to prejav určitej rozpoltenosti niektorých Gregorových skutkov, ktorými sa preukázal aj neskôr pri jeho vzťahu s opozíciou v Nemecku.

Na začiatku roku 1076 sa naplno rozohrel boj o investitúru medzi Henrichom IV. a pápežom. Príčinou sa stal spor o arcibiskupský úrad v Miláne, na ktorý Henrich reagoval zosadením pápeža. Gregor VII. odpovedal vyhlásením kliatby nad nemeckým kráľom, kvôli ktorej sa v Nemecku začala proti kráľovi budovať opozícia. Odpoveďou Henricha sa stala známa púť do Canossy, kedy prešiel počas tuhej zimy Alpy, a nakoniec tri dni čakal pred hradom o odpustenie. Pápež nemal inú možnosť, len mu ju udeliť, no Henrich IV. sa tým nezbavil opozície v ríši, ktorá ho zosadila a zvolila za protikráľa vojvodu Rudolfa z Rheinfeldenu. Ten však po svojej korunovácii v Mainzi stratil svoje pozície na juhu Nemecka a bol nútený odísť do Saska.<sup>152</sup> Pápež však nemal vtedy záujem „nového“ nemeckého kráľa uznať. Jeho cieľom nebolo odstrániť Henricha, ale oslabiť (desakralizovať) jeho kráľovskú autoritu. Gregorov postoj však nevyvolal sympatie v Sasku.<sup>153</sup>

Henrichovi sa zatiaľ príliš nedarilo; 7. augusta 1078 pri Mellrichstade zvíťazil Rudolf nad Henrichom a vojská juhonemeckých kniežat Welfa a Betholda porazili franské sedliacke vojsko. Avšak ani ďalšia porážka Henricha v januári 1080 pri Flarchheime nerozhodla boj o vládu nad ríšou.<sup>154</sup>

Henrichovi sa naopak podarilo rozvinúť diplomatickú iniciatívu. Na rímskej synode v roku 1080 postavil Gregora pred ultimátum: ak pápež exkomunikuje Rudolfa, sľúbi mu Henrich poslušnosť, v opačnom prípade Gregora zosadí. Gregorovou odpoveďou bolo exkomunikovanie Henricha a uznanie Rudolfa, čo vyvolalo nespokojnosť v nemeckom episkopáte, ktorý spolu s lombardskými biskupmi v Brixene odsúdil Gregorovo konanie.<sup>155</sup>

Z celkového hľadiska bolo hlavným úspechom pápežstva a vôbec protihenrichovskej opozície zníženie panovníckej autority. Súvisí to jednak s tým, že sa kráľ postupne začína vnímať viac ako človek a menej ako neosobný reprezentant štátu (to sa však netýka len kráľovskej inštitúcie),<sup>156</sup> výrazne k tomu však prispelo pokorenie Henricha v Canosse. Ešte pred necelým polstoročím bol Konrád II. pre svojho kaplána, biografa a zrejme aj vychovávateľa jeho syna Henricha v jednej osobe, Wipa, zástupcom Krista na zemi, na rozdiel od pápeža.<sup>157</sup> Henrich IV. je už v úplne inej situácii – jedna časť kronikárov ho podporuje, iná zavrhuje. Iné porovnanie: podľa Wipa sa kráľ (Konrád II.) opiera o kniežatá, aby bola ríša v poriadku; o storočie neskôr vystupujú v kronike Ekkeharda z Aury tieto kniežatá ako *capita rei publicę*. Za toto obdobie získali títo ľudia pocit, že je ich povinnosťou riadiť ríšu v prípade potreby aj proti panovníkovi.<sup>158</sup> Je pochopiteľné, že riadenie krajiny bolo v mnohých prípadoch

<sup>149</sup>DHA I, ed. G. Györffy, n. 68, s. 194-195.

<sup>150</sup>DHA I, ed. G. Györffy, n. 71, s. 200-201.

<sup>151</sup>Por. DHA I, ed. G. Györffy, s. 223. K vzťahu Uhorska a reformného pápežstva por. MÚČSKA, V.: Uhorsko a cirkevné reformy 10. a 11. storočia. Bratislava 2004, s. 30-34 (Acta historica Posoniensia IV, Monographiae I).

<sup>152</sup>BOSHOF, E.: Die Salier, ref 4, s. 239.

<sup>153</sup>Tamže, s. 240-241.

<sup>154</sup>Tamže, s. 242-243.

<sup>155</sup>Tamže, s. 243-244.

<sup>156</sup>KRAUSE, H.: Königtum und Rechtsordnung in der Zeit der sächsischen und salischen Herrschaft. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanische Abteilung 95, 1965, s. 22.

<sup>157</sup>HOLTZMANN, R.: Das Zeitalter des Ottonischen Staaten (900 – 1051). In: Deutschlands Geschichtsquellen I, s. 42.

<sup>158</sup>WEINFURTER, S.: Die Salier und das Reich. Einleitung. In: Die Salier und das Reich I, s. 14.

len snahou o zaistenie svojich vlastných záujmov. V prípade cirkvi išlo o postupné vyvážovanie sa z moci kráľa. Panovník tu stratil veľa zo svojej „posvätnosti“, ktorá bola súčasťou postavenia panovníkov od Ota Veľkého, a tá bola až do čias Henricha III. nespochybniteľná.<sup>159</sup>

V októbri 1080 zomrel protikráľ Rudolf a v auguste nasledujúceho roku zvolila opozícia nového protikráľa grófa Hermanna zo Salmu. V tom čase bol už Henrich v Itálii, aby sa pokúsil dobyť Rím. Podarilo sa mu to však až v roku 1084, keď dal aj zosadiť a exkomunikovať Gregora a ustanovil nového pápeža Klimenta III. (1080 – 1100), ktorý ho vzápätí korunoval na cisára.<sup>160</sup> Vznikla tak nová schizma; Rím s určitými prestávkami držali v rukách Henrichov pápež, mimo Ríma sa zdržiavali gregoriánski pápeži Gregor VII., ktorý zomrel v roku 1085, Viktor III. (1086 – 1087) a Urban II. (1088 – 1099).

Napriek tomu, že sa po návrate do ríše podarilo Henrichovi exkomunikovať pätnásť gregoriánskych biskupov a uskutočniť úspešnú výpravu do Saska, ktorá zahňala jeho protivníkov k Dánom, konflikt sa čoraz viac rozohrel a trval ešte niekoľko rokov.<sup>161</sup> V roku 1089 sa navyše uskutočnila svadba dvoch predstaviteľov protihenrichovskej opozície: Welfa IV. a Matildy Toskánskej, čím sa zlúčili najdôležitejšie opozičné zložky severne a južne od Álp.<sup>162</sup> Vďaka ich pomoci prešiel do ich tábora Henrichov syn nemecký kráľ Konrád, ktorý uznal Urbana II. za legitímneho pápeža a Urban mu za to sľúbil podporu a cisársku korunováciu. Tieto ciele sa však nepodarilo splniť a Konrád zomrel v zabudnutí vo Florencii v roku 1101.<sup>163</sup> Kríza ríše sa, pochopiteľne, naplno prejavila aj v zahraničnej politike, no ani nie tak voči Francúzsku, ktoré bolo v tom čase tiež v konflikte s Gregorom, ako voči jej východným susedom.<sup>164</sup>

Na pozadí bojov v ríši po troch rokoch svojej vlády zomrel v Uhorsku 25. apríla 1077 Gejza.<sup>165</sup> Po jeho smrti uhorskí veľmoži jednomyselne zvolili za kráľa jeho brata Ladislava, vtedajšie nitrianske knieža. Jeho panovanie potvrdilo posilnenie moci Uhorska v období ríšskej krízy a obhájenie nezávislosti krajiny od ríše. V období jeho vlády Uhorsko zväčšilo svoj územný rozsah a získavalo cenných spojencov v zahraničí. Dôležitým pre ideologické upevnenie krajiny sa stalo aj vyhlásenie kráľa Štefana I. a jeho syna Imricha za svätých,<sup>166</sup> malo však aj účinok „emancipácie“ Uhorska voči reformnému pápežstvu.<sup>167</sup>

Svoj postoj k sporu medzi cisárom Henrichom IV. a pápežom Gregorom VII. nový uhorský kráľ jasne prezentoval, keď si zobral za manželku dcéru nemeckého protikráľa Rudolfa z Rheinfeldenu, Adelaidu.<sup>168</sup> Ladislav sa tak postavil medzi Rudolfových spojencov za hranicami ríše, ako bolo Francúzsko, Flámsko a Poľsko<sup>169</sup> a zúčastňoval sa aj snemov ríšskej opozície.<sup>170</sup> Z Uhorska sa stalo aj útočisko pre nemeckých emigrantov, ktorých Ladislavovi odporučil pápež.<sup>171</sup>

<sup>159</sup>STRUVE, T.: Die Stellung des Königtums in der politischen Theorie der Salierzeit. In: Die Salier und das Reich III, s. 218.

<sup>160</sup>BOSHOF, E.: Die Salier, ref 4, s. 248.

<sup>161</sup>Tamže, s. 252.

<sup>162</sup>Tamže, s. 256.

<sup>163</sup>Tamže, s. 257.

<sup>164</sup>Tamže, s. 230.

<sup>165</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 130, SRH I, s. 403.

<sup>166</sup>Pozri aj Legenda Sancti Ladislai regis 6, ed. E. Szentpétery, SRH II, s. 520. Hoci sa v tejto legende píše, že sa tak stalo na základe získania pápežského schválenia, okolností pápežského súhlasu ku kanonizácii sv. Štefana nie sú úplne jasné, keďže kanonizačný akt nemohol byť zrejme riadne schválený rímskou synodou (neprečítali sa tu životopisy uhorských svätcov). PRAŽÁK, R. (Legendy a kroniky koruny uherské, s. 117) predpokladá, že pápež Gregor VII. poslal do Uhorska list so súhlasom s vyzdvihnutím ostatkov kanonizovaných.

<sup>167</sup>BOSHOF, E.: Das Reich und Ungarn in der Zeit der Salier, ref 102, s. 60.

<sup>168</sup>Por. BRUNER, K.: Österreichische Geschichte, ref 6, s. 317.

<sup>169</sup>BOSHOF, E.: Die Salier, ref 4, s. 243.

<sup>170</sup>Por. Bertholdus, discipulus Herimanni Augiensis ad a. 1078, CFHH I, ed. A. F. Gombos, s. 415.

<sup>171</sup>DHA I, ed. G. Györfy, s. 220-221.

Ladislavova pozícia k rozbrojom v ríši je pochopiteľná vzhľadom na to, že Henrich IV. stále podporoval svojho švagra Šalamúna v nástupe na uhorský trón. Kvôli vnútropolitickým ťažkostiam v ríši však táto podpora nemohla byť dostatočne účinná. Na jar 1079 uskutočnilo nemecké vojsko do Uhorska vpád ako odpoveď na obsadenie Mošonu Ladislavom rok predtým.<sup>172</sup> V roku 1080 sa uzavrel medzi Ladislavom a Šalamúnom mier. Tento mier Šalamúna neuspokojil, jeho sprisahanie však nedopadlo dobre a Ladislav ho uväznil na Vyšehrade.<sup>173</sup> Šalamún sa odtiaľ dostal pri príležitosti kanonizačného obradu kráľa Štefana.<sup>174</sup> Čoskoro nato však opustil krajinu. Išiel do Regensburgu navštíviť svoju manželku Juditu, ktorá ho predčasom opustila.<sup>175</sup> Tam zistil, že sa nedočká pomoci od Henricha, ktorý bol už niekoľko rokov v Itálii, a tak sa pridral ku pečenežskému kniežatstvu, ktorému údajne sľúbil za pomoc proti Ladislavovi Sedmohradsko, a navyše si mal Šalamún vziať za manželku dcéru pečenežského kniežatva Kuteska.<sup>176</sup> Ich spoločná výprava však v každom prípade skončila neúspechom. Napriek tomu neznamenala koniec ich spolupráce, pretože sa ešte spoločne vydali na výpravu proti Bulharsku a Byzancii. Tá však tiež dopadla porážkou. Šalamún potom so zvyškami svojej družiny prešiel cez zamrznutý Dunaj a podľa uhorských prameňov sa stratil v lese, keď si vraj uvedomil svoje zlé činy proti spravodlivosti.<sup>177</sup> Týmto mizne v roku 1086 kráľ Šalamún z uhorských dejín. No z jeho posledných životných osudov je viac ako zrejmé, že sa už nemohol ďalej spoliehať na spojenectvo s ríšou, ktorá mu už nebola v tom čase schopná napriek veľkým sľubom zaistiť uhorský trón a musel hľadať splnenie svojich ambícií inde. Kríza v ríši tak mala za následok, že sa k moci v Uhorsku nedostal panovník, ktorý by sa stal poplatným nemeckej moci a krajina sa tak vyhla lénnej závislosti.

Šalamúnov koniec znamenal aj to, že sa najpodstatnejšia príčina nepriateľstva medzi ríšou a Uhorskom stala bezpredmetnou.<sup>178</sup> Na skončenie bližších vzťahov s pápežskou kúriou však nastal dôvod až kvôli Chorvátsku. Po smrti kráľa Zvonimíra zostal chorvátsky trón prázdny a o krajinu sa mohli zaujímať pápež, Uhorsko a Byzancia. Východné cisárstvo sa však v tom čase zmietao v nepokojoch spôsobených prienikom Seldžukov do Anatólie. Rím považoval Chorvátsko za svoje léno, a tak, keď v roku 1091 obsadil Ladislav Chorvátsko, znamenalo to aj rozchod s novým pápežom Urbanom II. Uhorsku nemohli ani vyhovovať chůtky Ríma na zvrchovanosť nad Uhorskom. Preto bolo aj logické, že sa Ladislav asi po roku 1091 priklonil na stranu cisárstva. Prebehnutie do cisárskeho tábora malo výhodu aj v tom, že nešlo o podriadenosť, akú zakúsili Peter Orseolo alebo Šalamún. Nebolo to totiž obdobie, ktoré by prinieslo ríši väčšiu konsolidáciu, Ladislavov krok teda zrejme nebol motivovaný obavou z ďalšieho posilnenia nemeckej moci, ale skôr snahou o odpútanie sa od reformného pápežstva.

Na rozdiel od začiatku 11. storočia, keď bolo Uhorsko krajinou, z ktorej Štefan I. budoval štát a ríša, nie síce v plnej sile, no predsa udávala tón za svojimi východnými hranicami, bolo Uhorsko na konci storočia konsolidovanou krajinou s aktívnou zahraničnou politikou a Nemecká ríša stála naďalej v tieni svojej niekdajšej expanzie na východ.

<sup>172</sup>Por. STEINHÜBEL, J.: Zánik Nitrianskeho kniežatstva. In: Historický časopis, roč. 50, 2002, č. 3, s. 387; STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, ref 18, s. 288; LECHNER, K.: Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von österreich (976–1246). Wien – Köln – Weimar 1992, s. 111.

<sup>173</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 133, SRH I, s. 407.

<sup>174</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 134, SRH I, s. 408.

<sup>175</sup>Bernoldus monachus S. Blasii sive Bernoldus Constantiensis ad a. 1084, CFHH I, ed. A. F. Gombos, s. 413.

<sup>176</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 134, SRH I, s. 408.

<sup>177</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 136, SRH I, s. 410–411.

<sup>178</sup>Navyše v roku 1090 zomrela aj Ladislavova manželka Adelaida, dcéra protikráľa Rudolfa, por. STEINHÜBEL, J.: Zánik Nitrianskeho kniežatstva, ref 172, s. 388; STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, ref 18, s. 289; Bernoldus monachus S. Blasii sive Bernoldus Constantiensis ad a. 1090, CFHH I, ed. A. F. Gombos, s. 413.

### Vojenská história

V ríši došlo v tomto období k zmiereniu s Welfami, keď Henrich uznal roku 1096 Welfa za bavorského vojvodu.<sup>179</sup> Cisár sa neúspešne pokúšal zmieriť aj s novým gregoriánskym pápežom Paschaliosom II., ktorý nastúpil po Urbanovej smrti.<sup>180</sup> Úspešná bola však jeho iniciatíva celoriíšskeho mieru z roku 1103, no už o rok neskôr proti nemu vystúpil jeho syn Henrich, ktorý sa postavil na čelo opozície v ríši a zriekol sa svojho otca.<sup>181</sup> Jeho oficiálne panovanie sa datuje od 5. januára 1106, keď dostal v Mainzi ríšske insígnie. Jeho otec zomrel v auguste toho istého roku.<sup>182</sup>

V roku 1095 nastala v Uhorsku zmena na kráľovskom tróne. Keď roku 1095 zomrel Nitrianske knieža a nástupca na trón Lampert, kráľ Ladislav rozhodol, že novým nástupcom bude Álmoš.<sup>183</sup> Koloman, ktorý sa mal stať varadínskym biskupom, však zjavne na cirkevnú dráhu veľmi nepomýšľal a podarilo sa mu získať kráľovskú korunu od Álmoša, ktorému ostalo Nitriansko a Biharsko.<sup>184</sup> Nebolo to prvýkrát (nielen) v uhorských dejinách, keď práve dvaja adepti na trón boli príčinou rozporov v krajine.

Aktívna Kolomanova zahraničná politika sa prejavovala výbojmi do Čiech, Dalmácie a Rusi a viedla nakoniec k spojenectvu s Byzantskou ríšou potvrdeným dynastickým spojením medzi Ladislavovou dcérou Priskou a spoluvládcom Alexia Komnena (1081 – 1118) na byzantskom tróne Jánom v roku 1104. Spojenectvo zaznamenal Koloman aj s Normanmi, keď si u nich vybral manželku.<sup>185</sup> Tento manželský zväzok naznačoval, ku ktorej strane sa Koloman v spore o investitúru prikloní. Urban II. vo svojom liste z 27. júla 1096 vyzval Kolomana, aby sa vyhýbal protipápežovi, a aby preukazoval rímskej cirkvi úctu, ako to činil už Štefan I.<sup>186</sup> Hoci sa Koloman nemienil poddať pápežstvu, v spore medzi ním a cisárstvom, ktorý trval aj po smrti Henricha IV., sa pridal na stranu Ríma.

Nemecko-uhorské vzťahy sa opäť týkali záležitostí okolo súperenia dvoch adeptov na trón. Už v roku 1098 proti sebe obidvaja zhromaždili vojská, ani jeden z nich si vtedy nemohol zavolať svojich zahraničných spojencov, ktorí boli zaneprázdnení; Henrich IV. bol v Itálii a poľské knieža Vladislav Herman bojoval proti Čechám.<sup>187</sup> K bojovému stretnutiu tak nakoniec ani nedošlo.<sup>188</sup> Keď nechal Koloman korunovať ešte za svojho života syna Štefana za uhorského kráľa, bola to zrejme príčina novej roztržky,<sup>189</sup> podobne ako kedysi medzi Ondrejom a Belom. Álmošovi sa však nepodarilo strhnúť na svoju stranu Henricha IV., ktorý mal vtedy dostať práve so svojím synom, a tak sa uchýlil do Poľska. S pomocou poľského vojska obsadil hrad Abaujvár, no po obkľúčení hradu Kolomanom sa Álmoš musel týchto plánov vzdať.<sup>190</sup> Na nejaký čas sa kráľ a knieža zmierili, tento stav však trval len do roku 1108, keď Álmoš znovu utiekol do Bavorska, kde sa mu podarilo presvedčiť nového nemeckého kráľa Henricha V., aby mu prišiel na pomoc proti Kolomanovi.<sup>191</sup>

<sup>179</sup>BOSHOF, E.: Die Salier, ref 4, s. 259.

<sup>180</sup>Tamže, s. 261-262.

<sup>181</sup>Tamže, s. 262-263. Po prechode Henrichovho syna Konráda k opozícii nechal cisár zvoliť svojho druhého syna Henricha za nemeckého kráľa.

<sup>182</sup>Tamže, s. 264.

<sup>183</sup>STEINHÜBEL, J.: Zánik Nitrianskeho kniežatstva, ref 172, s. 393; STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, ref 18, s. 293.

<sup>184</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 140 a 142, SRH I, s. 420-421; STEINHÜBEL, J.: Zánik Nitrianskeho kniežatstva, ref 172, s. 393; STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, ref 18, s. 293.

<sup>185</sup>Por. Gaufredus (Goisfredus) Malaterra, IV, 25, CFHH II., ed. A. F. Gombos, s. 976.

<sup>186</sup>DHA I, ed. G. Györffy, s. 317-318.

<sup>187</sup>Makk, F.: Magyar külpolitika (896-1196). Szeged 1993, s. 118.

<sup>188</sup>Chron. Hung. comp. saec. XIV. 144, SRH I, s. 421-422. KRISTÓ, Gy.: Die Arpadendynastie, s. 113.

<sup>189</sup>STEINHÜBEL, J.: Zánik Nitrianskeho kniežatstva, ref 172, s. 397; STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, ref 18, s. 296.

<sup>190</sup>Por. Chron. Hung. comp. saec. XIV. 147, SRH I, s. 426-427.

<sup>191</sup>Ekkehardus Uraugiensis abbas ad a. 1108, CFHH II, ed. A. F. Gombos, s. 872; Chronica regia Coloniensis (Annales maximi colonienses) ad a. 1108, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis recusi, Hannoverae 1880, s. 48; Albericus monachus Trium Fontium: Chronicon ab orbe condito usque ad a. 1241 ad a. 1109, CFHH I, ed. A. F. Gombos, s. 28.



Aj tento pokus sálskeho panovníka, akési napodobenie svojho deda Henricha III., ako to označil E. Boshof,<sup>192</sup> skončil neúspešne. Na výpravu si Henrich V. zavolať české knieža Svätopluka (1107–1109) a ako odmenu mu odpustil dlh vo výške tritisíc hrvien.<sup>193</sup> Ten počas Henrichovho obliehania pustošil západné Slovensko. Odpoveďou bol útok Boleslava III. do Čiech, ktorý už predtým uzavrel priateľstvo s kráľom Kolomanom.<sup>194</sup> V jeho vojsku sa nachádzal Bořivoj, adept na český kniežací stolec,<sup>195</sup> poľské knieža vystupovalo teda nielen v záujme Kolomana. Táto pomoc však splnila svoj účel, pretože sa roztrieštili sily spojencov Henricha V. a Svätopluka. Po ukončení obliehania došlo k pomstám. Koloman nechal čoskoro oslepiť Álmoša a jeho syna (neskoršieho kráľa) Bela. Nasledoval aj vpád proti Morave, na ktorý Svätopluk odpovedal pustošením západného Slovenska v roku 1109. Henrich V. zase zaútočil proti Poľsku, tam však neznámy vrah zabil jeho spojenca, českého Svätopluka.<sup>196</sup>

Ak si zhrnieme všetko, čo sme dosiaľ povedali, uvedomíme si, že ríša bola nepochybne najdôležitejším susedom Uhorska. Počas 11. storočia najviac vplývala na jeho vnútorný život, a to nielen kvôli vojenským výbojom; Uhorsko od ríše získalo viac ako od ktoréhokoľvek iného suseda. A podobne ako u všetkých susedov, sa aj kvalita a intenzita vzťahov medzi ríšou a Uhorskom menili v závislosti od rôznych okolností. Zhruba do konca 50. rokov je nesporné, že vzťahy s Nemeckom boli základom uhorskej zahraničnej politiky. Prejavuje sa to jednak v počte vojenských výprav, ktoré do Uhorska smerovali najmä za Henricha III., jednak aj tým, že keď nahliadneme do uhorských prameňov, tak sa v nich iné štáty začínajú viac spomínať až v súvislosti s vládou Šalamúna a Gejzu. Je to spôsobené predovšetkým tým, že až po smrti Henricha III. sa naplno prejavila v ríši kríza, ktorá umožnila Uhorsku nezávislejšie postavenie. Až v 60. rokoch sa zrejme podarilo situáciu v Uhorsku, ktorým po smrti Štefana I. otriasali vnútorné nepokoje a nemecké intervencie, skonsolidovať

Na rozdiel od Poľska, a najmä Čiech, sa Uhri nezvykli dostávať (aspoň nie na príliš dlhý čas) do vleku nemeckej politiky, a to napriek tomu, že takmer vždy vystupovali v úlohe slabšieho, teda defenzívne. Jediným pokusom bol snád' vpád Samuela Abu do Bavorska.<sup>197</sup> Aj ten už potom konal len defenzívne. Napriek tomu je zjavné, že Uhorsko vyšlo v porovnaní so susedmi vcelku úspešne. Hneď na začiatku storočia získalo metropolu, kráľovskú korunu a lenom bolo len krátky čas počas druhej vlády kráľa Petra Orseola. Všetky tieto výdobytky si bez väčších problémov ubránilo. Česi získali arcibiskupstvo neskoro a kráľovskú korunu dostal Vratislav II. za zásluhy v bojoch za Henricha IV. len pre svoju osobu, nie pre celý rod. Sami sa de facto postupne stávali ríšskou krajinou, napriek svojmu zvláštnemu postaveniu. Poliaci začali úspešným výbojom, ktorý ríša zmrazila po dlhotrvajúcich bojoch Henricha II. a Boleslava Chrabrého. Úpadok krajiny po smrti Mieška II. zastavil až Kazimír Obnoviteľ, ktorý však už vybudoval novú krajinu.

Najpravdepodobnejšou príčinou uhorského úspechu sa zdá byť jeho vojenský úspech, resp. vojenský neúspech ríše v mnohých bojoch vedených proti krajine. Kým v Čechách stačilo preraziť hraničné prekážky a protivník sa už nachádzal v otvorenej krajine, územie Uhorska bolo chránené omnoho lepšie. A to paradoxne aj zo západu; táto hranica sa na mape zdá byť najlabilnejšia, keďže nevedie karpatským oblúkom, ale po malých riekach. Práve tu si však často nevedeli panovníci dať rady pri postupe vojenských jednotiek. Zdá sa, že nebol problém dobyť severnú časť Uhorska; vždy, keď nepriateľ Nitriansko napadol, zaznamenal úspech. Ani raz sa však odtiaľ nepokúsil preniknúť do Zadunajska chráneného Dunajom. Ovládanie

<sup>192</sup>BOSHOF, E.: Das Reich und Ungarn in der Zeit der Salier, ref 103, s. 62.

<sup>193</sup>Annalista Saxo ad a. 1108, CFHH I, ed. A. F. Gombos, s. 225.

<sup>194</sup>Galli Chronicon II 29, MPH I, s. 448.

<sup>195</sup>Annalista Saxo ad a. 1108, CFHH I, ed. A. F. Gombos, s. 225.

<sup>196</sup>Por. ŽEMLIČKA, J.: Čechy v době knížecí ref 18, s. 133.

<sup>197</sup>Vpády Štefana I. a Ondreja I. boli určite skôr pohraničnými incidentmi.

priestoru Nitrianska teda neprinášalo politický úspech.<sup>198</sup> Henrich III. v roku 1044 s malým vojskom dobyl Zadunajsko, čiže len časť krajiny, no ostala mu pri nohách ležať úplne celá a mohol s ňou nakladať, ako uvážil za vhodné. Kľúčom k dobytí Uhorska bolo teda Zadunajsko; obsadiť ho však bolo veľmi ťažké.<sup>199</sup>

Dôležitý poznatok predstavuje tiež fakt, že najefektívnejšou taktikou vojsk bolo čiastočne pustiť nepriateľa na svoje územie zbavené akýchkoľvek použiteľných zásob. Zároveň sa Uhri v rozpore s dobovými predstavami o čestnom boji vyhýbali bojovému stretu. V kombinácii s ťažko prenikateľnými oblasťami v okolí Mošonu a Rábu malo ríšske vojsko len malé šance na úspech. Keď sa ale v roku 1044 postavil Samuel Aba pri Menfő so svojim vojskom priamo Henrichovi III., znamenalo to jeho koniec a podrobenie Uhorska. Pri výprave v roku 1063 zase pomohla účasť Uhrov v nemeckom vojsku a najmä smrť kráľa Bela I.

Najdôležitejším výsledkom tejto doby však bolo to, ako sa úspech nemeckých vpádov prejavil na ďalšom vývoji. Uhorsko a Poľsko sa vyvíjali nezávisle na ríši, na rozdiel od premyslovských Čiech, ktoré sa postupne integrovali do ríše. Naše územie sa tak nestalo súčasťou tohto konglomerátu, ktorý nevynikal silnou centrálnou mocou a napríklad Čechám poskytoval široký priestor na autonómny vývoj.

#### M. LYSÝ: DEUTSCHE KRIEGSZÜGE GEGEN UNGARN IM 11. JAHRHUNDERT

Das deutsche Reich war zweifellos der wichtigste Nachbar Ungarns. Während des 11. Ja-hrhunderts übte das Deutsche Reich – nicht nur im Zusammenhang mit den Kriegszügen – den grössten Einfluss auf sein Innenleben aus. Ungarn bekam vom Reich mehr als von allen anderen Nachbarn. Und ähnlich wie bei allen Nachbarn, sowohl die Qualität als auch die Intensität der Beziehungen zwischen dem Reich und Ungarn, änderten sich in Abhängigkeit von verschiedenen Umständen. Es ist unstreitbar, dass gegen Ende der 50er Jahre die Beziehungen mit Deutschland den Grundstein der ungarischen Aussenpolitik darstellten. Es äusserte sich sowohl in der Anzahl der Kriegszüge, die vor allem während der Regierung von Heinrich III. nach Ungarn Richtung nahmen, als auch in der Tatsache, dass bei der Einblick in die ungarischen Quellen Erwähnungen über anderen Staaten erst im Zusammenhang mit der Regierungszeit von Salamon und Geza öfter zu finden sind. Die Ursache ist vor allem die Krise des Reiches, die sich auf volle nach dem Tod von Heinrich III. äusserte, und Ungarn eine grossere Unabhängigkeit ermöglichte. Zur Konsolidation Ungarns, das nach dem Tod des Stephans I. unter inneren Unruhen und deutscher Intervention litt, kam es wahrscheinlich erst in den 60er Jahren.

Im Unterschied zu Polen und vor allem Böhmen, gelingen die Ungarn nie (mindestens nie für längere Zeit) im Schlepptau der deutschen Politik, und das trotz der Tatsache, dass sie vorwiegend in der Rolle des schwächeren, d.h. defensiv auftraten. Der einzige Versuch war vielleicht der Einfall von Samuel Aba nach Bayern. Auch er handelte dann defensiv. Trotzdem ist offenbar, dass Ungarn im Vergleich mit seinen Nachbarn im ganzen erfolgreich war. Direkt am Anfang des Jahrhunderts gewann Ungarn seine Metropole, königliche Krone und zum Lehen wurde es nur für kurze Zeit während der zweiten Regierung von Peter Orseol. Alle diese Errungenschaften bewahrte sich Ungarn ohne grössere Probleme. Die Tschechen gewannen Erzbischofstum zu spät und die königliche Krone bekam Vratislav II. für seine Verdienste in den Kämpfen für Heinrich IV. nur für seine Person, nicht für das ganze Volk. Böhmen wurde schrittweise, trotz seiner speziellen Stellung, de facto zum Reichsgebiet. Die Polen fangen mit einem erfolgreichen Kampfzug an, den das Reich nach langdauernden Kämpfen Heinrichs II. und Boleslavs des Chrobry zunichte machte. Den Niedergang des Landes nach dem Tod von Mieszko II. stoppte erst Kasimir der Erneuer, der dennoch schon ein neues Land aufbaute.

Die wahrscheinlichste Ursache des ungarischen Erfolgs scheint sein militärischer Erfolg, bzw. der militärische Misserfolg des Reiches in mehreren Kämpfen gegen dieses Land zu sein. Im Gegenteil zum Böhmen, wo sich der Gegner nach dem Durchstossen der Grenzsperren im offenen Land befand, war das Gebiet Ungarns viel besser geschützt. Und paradox auch im Westen; diese Grenze scheint auf der Landkarte die labilste zu sein. Sie führt nämlich nicht über Karpatenbogen, sondern über kleine Flüsse. Gerade hier wussten die Herrscher bei dem Vorrücken der Militäreinheiten oft nicht Bescheid. Es scheint so, dass das Erobern von Nordungarn kein Problem darstellte; immer wenn der Feind das Gebiet um Neutra angriff, war er erfolgreich. Es passierte weder einmal, dass er von da versucht hätte

<sup>198</sup>Por. napr. WOLFRAM, H.: Konrad II., s. 252.

<sup>199</sup>STEINHÜBEL, J.: Nitrianske kniežatstvo, s. 260.

### *Vojenská história*

te, ins Gebiet, dass durch den Fluss Donau geschützt war, durchzudringen. Die Beherrschung des Gebietes um Neutra brachte also keinen politischen Erfolg. Heinrich III. überschritt mit einer kleinen Armee im Jahre 1044 Donau und eroberte das Donaugebiet, also nur einen kleinen Teil des Königsreiches, aber bei seinen Füßen lag das ganze Land und es war seine Entscheidung wie er mit dem Land umgeht. Der Schlüssel zur Einnahme von Ungarn war also das Gebiet über Donau, das aber ganz schwierig einzunehmen war. Ein wichtiges Erkenntnis ist auch die Tatsache, dass die meist effektive militärische Taktik war, den Feind, von welchem man brauchbaren Proviant befreit, teilweise auf eigenes Gebiet zu lassen. Die Ungaren – den damaligen Vorstellungen über ehrenhaften Kampf zuwider – mieden zugleich die Kampfkonfrontation. In der Kombination mit schwer durchdringlichen Gebieten in der Umgebung von Moson und Raab hatte die Armee des Reiches nur kleine Chance zum Erfolg. Als setzte sich aber Samuel Aba in 1044 bei Menfő mit seiner Armee direkt dem Heinrich III. entgegen, bedeutete das sein Ende und Eroberung von Ungarn. Bei dem Zug im Jahre 1063 half wieder die Teilnahme von Ungaren in der deutschen Armee und vor allem der Tod des Königs Bela I.

Das wichtigste Ergebnis dieses Zeitalters war die Auswirkung des Erfolges der deutschen Militärzüge auf die nächste Entwicklung. Ungarn und Polen entwickelten sich weiter unabhängig von dem Reich, im Gegenteil zum Böhmen der Königsfamilie Przemysl, das sich schrittweise ins Reich integrierte. Unser Gebiet wurde also nicht zum Bestandteil dieses Konglomerats, das sich durch keine starke zentrale Macht auszeichnete und z.B. Böhmen einen breiten Raum für autonome Entwicklung gewährte.